

1000

ДОМАЊИ

Д Ђ В А Р

О Д

ФРАНЂ ВЕСЕЛИЋА.

Page CP 288.1

PL 1009

Handwritten text, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading and staining.

Handwritten text, possibly a date or reference number, which is mostly illegible due to fading and staining.

М 3185 РД 1004
Р19 СР I 88. 1

ДОМАЊИ ЛѢКАР

О Д

ФРАНЋ ВЕСЕЛИЊА

ИЗДАО

КРУНОСЛАВ Ј. ВЕСЕЛИЊ,

чл. више уч. обшт. кор. др.

У ЗЕМУНУ.

Народ. Печатња Дан. Медаковића.

1850.

ДОМАШНА РАБОТА

Ивв. бр. 190660

Нейма бољага богатства

Него што в здраво тѣло.

Сирах 30, 17.



ПРЕЧЕСТНОМ ГОСПОДИНУ

ШАВЛУ ЂОТИЋУ

Жупнику Хртковачком

посвећуе као властник ово дѣлце, у знак своег
неограниченог почитованя

Издаватель.

ВЪ ВЪСТНОМЪ ПОСЛОЖИИИ

ПАР. 12 ПОТН. 2

Книжка 12-я

ПОВЕДЕНІЕ ИЛИ ПРАВИЛА ОБО ВСЯКОМЪ ЧЛЕНЕ

ОБЩЕСТВА

1800

ПРЕЧЕСТНИ ГОСПОДИНЕ!

На селу ил мѣсту, гди нейма више пута ни на близу не само лѣкара, него и лѣкарнице т. е. аптеке, честокрет се какви изванредни случай припетити може, и у таквом наш простак у найвећу смѣшу може пасти; ер не само здравлѣ, него и живот е у найвећой опасности, ако се не притече успѣшним т. е. корисним средствама и лѣковима у помоћ, и зато сам я на канію просто лѣкарско дѣлце, кое е іош мой покойни Отац, увидивши потребоћу и хасну таквога дѣлца за наш Народ саставію, обѣлоданит.

Будући пак, обично е свако дѣло овом ил оном посветити, тако и я у овај пар, чим сам едну своіи желя изпунію, предаем Вам и са зауфаном понизносћу не додуше властито, него дѣлце мог покойног родителя. А коме би с већим правом и могао ово дѣлце посветити? никоме, но Вами, дочим ће Вашим подкреплѣнѣм бѣли свѣт угледати!

Ово дакле дѣлце Вам и као властник, ал, не списатель истога посвећуем, и скупа преда-

ем у руке велеумной и разумной страни любезни домородаца и народника наши. Ови ће мог Отца разумѣти, и ако га буду наслѣдовали као што им е казао, тако ће им нѣгова добра воля прудити. Она пак страна народника, која не може, нит' зна с читанѣм напред ступати, неће нити найразумнѣ и најпростѣ писано разумѣти, нити знати на хасну свою употребити.

Опетуюћи, примите пречестни Господине жупниче! ово лѣкарско дѣлце од стране мое, кое сам Вам и уписао, огрлите га, облюбите, и међу род разпространите! међутим дай Боже! да би ово мало дѣлце ону хасну и корист утемельило, кою я као обѣлодаватель из свега срдца за напредак, и хасну ове любезне домовине наше желим.

Ваш искрени помоћник

Писа у Хртковци дне 10 Марта

Варадинской Регименти 1850.

Кр. Јос. Веселић.

члан више учени и обште користни дружтва.

ПРЕДГОВОР

Франъ Веселића лѣкара окружія Таковачког
у Веровитичкой Жупаніи.

Четрдесето лѣто мое службе настаде, а
36-то лѣто као дипломатички лѣкар, кроз кое
сам време млога видію, и доста искуства имао,
а сада ми моя собствена совѣст не даде мира,
него оне болести, кое найвише код простака
изилазе, и свой маа преузеше, да у ову мою
књижицу саберем, побилѣжим и ван издадем,
на то ме потиче; и тако, да се знаде такођер,
да сам живію не само као лѣкар, него као чо-
век и домородац, спомен сам свакако оставити
желію.

Я знам додуше, да ће се из међу моји
другова наћи кои ће против томе бити, и мрм-
ляти, што сам се на списанѣ овог лѣкарског
дѣлца упустию, мени супрот говорити и преба-
цивати: болѣ е, да болестник лѣкара себи зо-
вне, упита, и од нѣга помоћи тражи, — я то
и сам не таим, али сам я честократ изкусию,
да се ради исте шкрдиѣ, или немарности код
нашег простака лѣкар не зове, нити за совѣт
пита, него се свакакви кућни лѣкови употреб-
ляваю, и онда допрам, када е већ болест свой
маа преузела, и слабо уфанѣ има о повраћенію

здравля, лѣкар тражи и за совѣтъ пита. Нїе ли дакле болѣ за такове, да имаду барем едну кнѣигу, с коїом ће се у нужди сами с успѣхом послужити моћи? — али нећу корист ове кнѣижице из тако далека да навађам; — ели н. пр. могуће у свакоме мѣсту ил селу лѣкара имати, да га простак у нужди к себи зовне? — овакови и прилични питаня могао би много за рѣшенѣ представити; али са свима на страну, я сам се освѣдочіо о хасни оваковог дѣлца, и зато сам из любви прама Народу своему, а особито прама простацима, нашим селяницама, с коима сам толике године проживіо, трудіо се лѣкарско дѣлце саставити и међу род разпрострети, и у ту сам сврху баш сасма просто ово мое лѣкарско дѣлце саставіо, да сватко, тко само читати знаде, исто подпуно разумѣти може.

Ви дакле мили селяни! обратите ово дѣлце на хасну Вашу, и спомените се на Вашег искреног прїателя, кои Вам ово лѣкарско дѣлце у руке Ваше предае, и то из никакове друге сврхе, него управ, да Вам труди и на корист цѣле отачбине буде.

Писа у Бакову дне 13-га Мая 1849.

О Д С Ъ К І.

ГЛАВА І.

Грознице т. е. зимнице.

Обште правило код свою грозница.

Грозница имаде многоврстни, кое изискую свака свое средство и лѣк, а и догоди се, да едан истоветни лѣк за кратко време многима помогне у грозници лежећима; али тай исти лѣк честократ опет не помогне кодъ други двадесет употреблѣн. Међутим била грозница од коему драго врсте, болестник се мора грозницу т. е. зимницу имаюћи у обште уздржавати од мяса, сира, яя, едном рѣчи: од свою превећ мастни естива или ела. Па опет не сме пити сасма студену т. е. ладну воду, него већ у соби разблажену и устояну, у ходаню се не сме пренаглити, мора се бринути за скори т. е. фришки илити чисти зрак у своіой соби имати, а и од многог говора има се особито чувати.

Властито изкуство код грозница.

Я сам сам изкусио, да грозница код наши селяна понайвише долази од поквареног желудка, разлађена кроз ело, пиће и од тежкога посла, и то, увѣк не дође зимом, него и с великом врућином. Прости люди до душе свакояке кућне лѣкове потребују и узимлю, али сви лѣкови кое сам видіо употребити ретко се хаснише; ер ако е език бѣл, уста горка, и човеку се подригива, а желудкац пак тишти, кад се опица напет, и више крат болестнику се понѣшто гади као да би хтѣо блювати, то е знаменѣ, да се сама нарав тражи помоћи, што е право показало, да такво болестник за блюванѣ узме.

Прости лѣк, кои се за блюванѣ узети може.

Винобой (Alkremus). Овога растиа т. е. винобоя корен или ти жиле буди скоре т. е. фришке, ил' осушене, такове су крепости, да човек мора, ако у чему узме ил' попие блювати, у ту сврху, корен се из землѣ изкопа и сасвим опере, пак се и за зиму осушен може справити, и код грознице овако употребити.

1. Ако е корен од винобоя, кад су црвене оне бобе по нѣму сазрѣле, из землѣ изкопан, осушен, и стучен за зиму справлѣн, тад

се оног' праха полак кашике може с водом смѣшати и од болестника попити, на што блювати мора. Ако ли е корен само осушен, а не стучен, онда се има една шака таквог корена у лончићу узварити и ону воду мѣсто праха попити.

2. Скори т. е. фришки корен лѣтом употреблѣн, кроз крпицу т. е. цаняк има се сок изцедити, едну кашику средню има болестник попити, и за едан сат млаке воде валя пити; али коликогод пути болестник узблуде, тако сваки крат треба воде млаке пити, и ако една кашика т. е. жлица од таквог сока код болестника неби својом снагом дѣловала, тад се још една кашика пуна мора узети, и то по намѣри већ какви е болестник н. п. ели млад, стар, или врло слаб; и ако е слаб, и неби смѣо за блюванѣ узети, ил' ако е просут, онда нека узме слѣдећи лаксир.

Лаксир за слабе и просуте.

Узме се една пуна шака суви шљива, една кашика горке соли (Bitter Salz), ово се у едном лонцу од пол полића у води узвари тако, да се шљиве разкувају и онда се попије. Као што се за блюванѣ топла вода пије, тако се исто чорба т. е. юха од говеђег ил' кокошѣг' мяса мора пити, и то добро слана, из тог' узрока, да се оно у желудцу болѣ разкува, и да напълѣ изиђе. Само се лѣк мора сваки

пут пред грозницу узимати, и то на ташће, ер кад е тко у зимници, то нека не чини.

После блюваня или лаксираня.

1. Други дан послѣ блюваня или лаксираня, узме се кореня од езернице (Tausendgulden kraut) една шака, и то мора у пол полића воде узаврѣти, тад се има процѣдити и кроз 3 — 4 дана јутром на таште, око пол дана, и у вечер кад се иде спавати по една добра кашика попити, и грозница ће престати, или

2. Узми фришкор' пелена, изрежи га и узвари како и прво, процѣди у стаклену флашицу, сипай две кашике добре люте ракије у тайлѣк, и узми сваки други са'т едну кашику кроз 4 дана, и зимница ће изостати. Само под зимницом и у нъой, нетреба таков лѣк пити, нит' узимати, ер ће болестник све повратити. Коренѣ ови растѣнїя справлѣно за зиму, имаде исту снагу, моћ и якост, само се на сувом мѣсту има чувати.

Правило за болестнике од грознице
косолюбоѣене.

Кад на представлѣне начиня грозница овог' ил' оног' остави, мора тада 1) доста топлу одѣћу носити т. е. свое тѣло у топлини држати, и од новог' се навеба по томе има чу-

вати; опоминѣм 2) да болестник силом не еде, ер зимница честократ се и гладом може протерати, и нека не мисли, да, ако не еде, да ће умрети, ер ако тко силом еде, по томе се више квари, нарав претерава, и болест продужава. Зато е свемогући Бог дао човѣку разум, и вели: чувай се док те чувам, и помоћи ћу теби.

ГЛАВА II.

Колика и л' матерница.

Ова болест не толико погибелна, колико е с больом скопчана, и долази највише код жена, рѣдко код люди, а најређе код дѣвояка. Слѣдећи, сасма прости лѣк, више е пута с најбольим успѣхом употреблѣн био, и то овако: 1) узми едну шаку титрице (Khamillen) у лончићу пак од пол полића нека вода узаврѣ, и онда стреси титрицу у кипећу воду, тад мораш поклонити, и после пол сата процѣдити, пак тако, кои на той больи пати, млако нека не што се нѣколико пута мора поновити. У осталом зоб, сол, посие и пелен нек се у вину погрѣва са сирѣтом, особито ако болестник блюе, нек се на трбу меће и облаже.

2) Ако колика неби хтѣла престати, што е лако узрок тѣлесног затвараня, и нейма вѣштата, кои би болестнику знао кристир дати, онда скувай суви шљива, метнувши, као што

е код грознице казано горке соли, то све узвару и болестнику подай пити; а затим комад као едан прст црног сапуна за едно дебело перо треба заделати, и на врху маслом, или што е још болъ улъм (зейтином) намазати и посолити, те тако у црево до края утискати валя, да болестник поганити може; ако ли за едан сат неби болестник од себе ишао, имаде се ово два три пута поновити и болъ ће бити.

3) Као што се може титрица код таквог болестника употребити, тако исто метвица, матичняк (Melissen) добро е давати, особито пак код жена. На зелене люске од орая (Nusschalen) ако се ракија наліе лѣти у време, и ако се у кући чува, може се код колике на дан 2 — 4 кашике од такове горке и люте шљивовице узети. Ако се узме 7 — 10 комада горки бадема, и на то обичае матерница престати.

Лѣк код дѣце ово е:
Дѣца често крат, особито мала плачу, вриште, ногама, рукама бацаю се, и у таквом случаю добро е дѣтету титрице узварити и пити дати. Или пак метвице, и рутвице узми, пак ю у крпи т. е. цаньку етуци и 4 — 6 капч изцеди, подай дѣтету и грижа ће престати, но овде се наравно разумѣва зелена рутвица, ер сува нейма сока, осим кад се у чем накваси. За дѣте, ако неможе спавати, а ти

узвари 2 — 3 макове главице у слатком млѣку, и онда дай дѣтету, оно ће заспати и грижа стане. Найглавније е знати, да код дѣтета овакови бол више пута од матере долази, кое по зими с голема прсима ходаю, сисе тада назебу, и дѣте се отрује ладно млѣко сисаюћи. Ако ли е мати врло едовита, пак се жедно дѣте насиса, такођер добіе тай бол, и онда се има дѣтету сапун у црѣво утискати као што е већ горе казано на то ће се видети, да од дѣтета зелено већма изилази и грижа ће попустити.

Ако дѣте по носу гребе.

Доста пута дѣте по носу се гребе, трбу е доста тврд, устне су плаве, и дѣте слабо изгледа; при таквима знаменъма сва е прилика, да дѣте глисте имаде, и я сам сам изкуство више пута имао, и с таквом дѣцом овако како слѣди поступао:

1. Найболѣ е када мѣсец на уштаб иде, нека мати сваком дѣтету т. е. од 1 године, посе до 6 — 7, кое на гльистама пати, бѣлог лука т. е. чешняка с лебом сажваће и у чисту безну крпицу едноструко свеже, пак на пунак болуюћег дѣтета метне.

2. Може такођер чешняка стући и у сладком млѣку скувати, па онда дѣтету ести или пити дати, и тако гльисте од дѣтета одилазе. У осталом сир, леб и коекакве сладке колаче

не треба дѣци ни давати, ер таква дѣца, која на гљистама пате, добию обично фрас, а гљисте на нос и на грло пођу и лако, ако се маом лѣкар за совѣт не упита, умрети могу. Многи вратићем (*tanacetum vulgare*, *Virtm-krant*) гљисте дѣцие разтѣраю.

Обште код колике ил' материце
правило.

Дакле ова болест већом страном код наши прости жена долази од назеба, и већ отале е едном страном бѣлодано поступанѣ и лѣченѣ. Болестник се мора у топлом држати, и пиће му се мора топло ил' барем млако давати, и то, кое снагу има исту болю удалити, као што е кувана у води ил' млѣку титрица (*Kamillente*), метвица (*Prominzen*), матишняк (*Melissen*) и т. д. Кристир се може направити од ланеног сѣмена, кад се исто скува, а затим се међу различита топла облагания од зоби, мекиня и т. д. као што е већ горе напоменуто, на дољну страну болестника, а тѣло му се покріе каквим вуненим покривачем н. п. љебетом, и то страном зато, да се врућина умножи, а страном пак да се рубѣ не запетля. Топла вода, у кою се соли и мекиня смѣша, има се за паренѣ ногу употребити, и то е успѣшно средство за удалѣнѣ ове немиле болести.

Против гљиста у човеку

находећима.

Нариба се ил' се ножем наструже мркве т. е. жуте репе, и то се дае гљисто-болницима свако јутро наштесрце од 1 — 2 мећкви, али се више крат има поновити. Супрот гљистама е и рен, ротква, бѣли лук, и црвени и т. д. Папрае (*aspidium filix mas*, *der Wurmfarn*) овога е растеня корен врло добар за про-теранѣ гљиста (*Bandwurm*).

ГЛАВА III.

Срдоболя и пролив.

Ова се несмѣ увѣк као шткодљива, и чо-вѣку погибелна сматрати, ер она е више крат за човека и користна. Тако н. п. ако ко нема апетита, и ако е желудкац покварен, н. п. об-терећен ил' кое чим натоварен, тад се нетре-ба пролива бояти, особито ако ние постоян, честократ не долази, и ако не бива силом и тежким напинянѣм.

Ако ли е пролив већ дулѣ времена, тад се мора што пре лѣк тражити, иначе ће се тѣло снаге и све влаге лишити. Долази пак код нашег' простака понавше од зеленога воћа, слабе обуће т. е. одеће и од истога на-зеба.

Особито пазити код ове болести.

У оваковој болести, док болестник само као вода често зарад себе иде, дотле још све добро бити може; али кад крв пође и кржави смркљи, онда е већ доста опасно. Да се ово заднѣ препречи и да крв нештоје треба топло кувано млеко пити и метвице у црном вину кувати и болестнику више пута пити давати. Болестник несмѣ никакво воће ести, несмѣ на ветру и под ведрим небом лежати, несмѣ ладне воде пити нити масног ела ести. Особито се мора чувати од такови ела, која у желудцу леже. На кратко: мора бити у топлини, топло пиће пити, као млеко, куване титрице, матичняка, липовог цвећа или од зове. На млеку може болестник ести резанце, тарану, ер то крепи желудка.

Особити лек ове болести.

Леченѣ е ове болести веома различито. Наши се селяци могу овако лечити: Жута искрица или дивји смиљак (*Ruhr kraut*) расте покрај путова, где е подводно и то често у гомили 3 — 6 а кадкад само по едан струк, а висок е до две стопе. Цвет е жут као смиљ, лишћа кратког но пуног; дугачак е едан палац, а широк по палца. Ова се трава начуна из корена пак се опере и осуши и може се одма преко зиме употребљавати: Узме се едан

добар струк било младог или за зиму спрем-
лѣног овог била, пак се метне у едан лонац
од олбе, и с половином белог вина а полови-
ном воде доспе се пак се пол са'та кува: само
треба пазити да не покипи, и потом се дае
болестнику да пиє, нарочито кад од болестника
вода ил' зелена нечистота излази. У случаю
ако би болестнику крв потекла, онда валя на-
ведено билѣ у црном вину кувати и давати бо-
лестнику више пута да пиє, па ће му трбобо-
ля сигурно престати.

Нѣки обичаваю узети туткала (Tischler-
Leim) и парченце од истог метну без знаня
болестника у чорбу или супу запржком начинѣ-
ну (Einbren-surpe) да се добро у истой расто-
пи и да густа постане, пак се даде болестни-
ку да попиє, кое є досад већ многима помогло.
Оваким болестницима препоручує се да за вре-
мена још нужно лѣкарство потраже, иначе
лако смрт слѣдовати може.

ГЛАВА IV.

Дебела или водена болест.

По овой рѣчи дебела болест разумева се
сакуплѣна или нагомилана вода у човеку и то
ма у којој страни тѣла нѣговог. Као гођ што
се вода у разним мѣстима тѣла сабира, тако
се исто и болест та од више руку назива. У
общте се та болест познає по томе, што она

страна у којој се вода сакупила, набрекне или отекне, па како се оток тај прстом пристисне, а оно остане оно мјесто шупљъ. Ова е болест извор свију болести. Што е најгоре, тако е различита да се веома тешко излечити може, особито ако болестник одма лѣкара непотражи, него које-какве бабе и врачарице за совѣт пита, као што обично у том случаю то бива.

Ове немиле болести извор и узрок, веома е различан, и зато таковог болестника са свим излечити и самом е лѣкару често велики чвор и велики задатак, али ништа манѣ, опет љу нѣка средства овде ставити, и свое искуство о овој болести описати и вами мили народници предложити.

Главни начин леченя и средства против водене болести.

Одма у почетку те болести нека болестник сваки дан едну пуну шаку бобица од боровице т. е. венѣ сатаре, истуче и потом у едном полиѣу воде скува и што више може да пиє. Ноге и трбу нека с камфорском лютон ракиом 2 — 4 пута на дан добро таре. То е употребленіє најпоглавитіє при почетку болести.

Год. 1841 имадо дечака у мом комшилуку т. е. сусѣдству именов: Анту Мілашиновиѣ, кои е дуго време грозницу т. е. зимницу имао; најпосле дође мати нѣгова Регіна и замоли, да би я видіо, шта ће бити од нѣнога дѣчака, кои у 13-той год. бияше. Я прегле-

дам болесног дечака, али се уедно и осведо-
чим да сам доцкан позван, и по томе сам ре-
као, да већ за нѣга никаква лѣка нема. Ме-
ђутим замоли мене дечко овако: „дайте ми го-
сподине сваки дан кисела млека да едем, па
ако останем добро, ако ли умрем; фала Богу.“
Видећи я прво велику сиротиню те фамилие, а
друго да су сви лекови узалудни, шилао сам
дечаку по нѣговой матери сваки дан кисело
млеко, кое е оя с великом жельом пию и ка-
шиком ео, од чега се пети дан отисне вода од
нѣга на све стране излазити тако, да се са-
вршено очисти; и ево фала Богу још од оног
времена нје био болестан. Но и пак ово неби
било пробитачно код сваког од водене болести
болуюћег, употребити, нити могу ово за лѣк
препоручити; премда е и една Мађарица, код
коє сам видю, да лѣкарница неможе помоћи, с
киселим млеком, на горенаведени начин од во-
дене болести ослобођена. У осталом само слѣ-
дуюћа средства може сваки без сваког стра' по-
кушавати:

1. Корен боровице, боровинѣ цвѣт, и од-
рена корен, кад се скува и болестнику од во-
дене болести болуюћем мѣсто обичне воде, дае
да пиє, ако непомогне, ямачно неће шкодити.

2. Нѣки узимаю брашно ил' мекинѣ, па
праве купалишта и по цѣо са'т у нѣму сѣде,
после тога узимаю едну жлицу т. е. кашику
горушичног сѣмена у пекмезу ил' у чем дру-
гоме.

3. Лети се може скупити фришког брезовог лисѣа (Birkenblätter) само пре него што роса падне. Таково се у воду која е за купанѣ таковог болестника одређена, меће, кое се бар 12 дана едно за другим употребити има. Том се болестнику само говеђа ил' кокошија чорба дае.

4. У три оке доброг старог вина, метне се пол литре горушичног семена или бар' 4 кашике, пуна една шака кореня од першуна, толико мрквовог и реновог кореня, потом још две шаке зрна од веня т. е. боровице. Ово све мора се са свим из тия 48 сати на тјој ватри кувати. Кад буде кувано, онда давати болестнику да пије и то сваки пут по једну обичну пуну чашу. Ово средство растеруе водену болест с мокроћом и болестник због тога нема никакве неугодности. Найпосле

5. Ако се е вода у трбуу сакупила и не могуће каковим внутреньим средствама помоћи и болест растерати, него се оток још већма умножава, онда ништа друго неостае, него што пре само вештог лекара кои ће знати воду напољ пустити, позвати и Богу се препоручити.

ГЛАВА V.

Главоболя.

Различити су узроци ове болести, кои сад у глави, сад у дољной страни свой

извор и почетак имати могу. Може дакле до-
ћи од разлађења, поквареног желудца, од ср-
дитости и т. д. Ако се прави узрок ове боле-
сти одма у почетку дознати неможе, ипак тре-
ба обштим средствима притећи и лѣка потра-
жити; као: ладно облаганѣ с водом, снег, сирѣе,
квасац или горушичног меля зачинѣна на платно
растрти и на затиљак или друго какво за то
сходно мѣсто ставити; яка и снажна купатила
за ноге употребити. У помоћ нека се узимаю
разхлађавајућа и разблажавајућа накисела пића.
Слеце очи (Augen schläfe) нека се зейтином
или соком од лимуна тару. Истучени бадем од
бресквени и кайсини коштица, нека се главо-
болнику по челу у марами замотано, привія.

Мой начин лечења главоболѣ.

Ако се главоболѣцу подригива, език њ бео,
а уста горка, нека за блюванѣ узме и млаке
воде да лакше блюе, пије. Ако ли њ желудац
врло слаб, тада овај лѣк изоставити мора, не-
го нека у едном лончићу едну пуну шаку езер-
нице (чемерике, Tausenguldenkraut centaurea)
скувати даде, па 2 — 4 пута по пол' чаше
нека пије и то 3 — 4 дана да чини, од чега
ће му се желудац укрѣпити. Ако ли су очи
кржаве и глава непрестанце боли, онда валя
натрти рена с кућним квасцом помѣшати, доб-
ро посолити и яким сирѣетом поквасити и од
едног педля парче платнено подебело намазати

па га између плећа на вратну кост прилепити и донде држати док кожа непоцрвени, потом скинути доле, и крпу намазану с крављим маслом на оно црвено мѣсто прилѣпити.

Више пута сам при оваковом случаю и пиявице употребио и то овако: ако су очи крваве, добро е пиявице бар по две за свако уво прилепити, па кад саме поодпадаю, онда крpicу у врућу воду умакати па онда мѣсто гди су пиявице биле привіяти. То сам више пута покушавао, па е добро било.

ГЛАВА VI.

Санџіе или Протисли.

Под именом санџіе разумева се боцканѣ и бол на овой ил' оной страни тѣла човечіег, и ово боцканѣ обично оне спопада, кои врло много и претерано трче, или на други кои начин великим движеніем свога тѣла, снагу свою троше. Ова болест највише нашег простака спопада, кое су узроци: разлађенѣ или прозеблост због слабе одѣће и обуће, кою на себи носи; студено пиће воде и то кад у шуми или код куће тешко ради, пак се онда онако врућ ладне воде, какве рђаве ракіе или вина напије. Ово су први и најглавнии узроци, због кои наши простаки највише гину, кое ће ми мислим многи за право дати.

Лек за протисли, кога сваки
имати може.

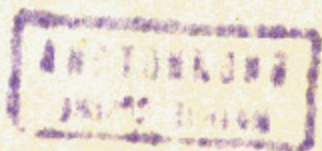
Ево лек, кога сваки домаћин имати може, само ако оће, али немарност и неатност убия нашега простака. Сваки нека набере лист и цвет кад цвета од белог слеза, кои е сваком довољно познат, и нека га на сунцу осуши; само неваля на одвећ жестоком сунцу. Коренъ се од белог слеза међу Госпоином навадити може, ситно на коцке изсѣћи и осушити, па кад се коме протисли появе, онда по одну шаку од истог скувати и болестнику да пие давати, од чега ће и кашаль, ако болестник такови има, престати.

У случаю ако неби протисли престале, онда се и квасац на оно мѣсто гди се бол осећа, метути може. Догоди ли се пак да е болестник едар, пун крви, да ние стар, или да какову малу фалинку, болест на прсима нема, онда е пробитачно 6 — 8 пиявица онде метути гди протискуе, кое нетреба донде скидати док саме неодпадно, а кад поспадаю, онда валя крпу у топлу воду умакати и облагати, крв пак нека иде, ер болестник навадно сам обичава казати, док протисли попусте. Ако ли се болестник код протисли, на главоболю тужи, ако е у великой ватри т. е. врућини и коешта бунца, онда ако нема бадема, може се сѣме од любенице или динъ употребити, да се од истог една шака од пра' и нечистоте очисти, до-

бро истуче и потом кроз едну крпу процеди са медом или шећером помеша и болестнику место другог пића дае. У недостатку овог сѣмена, може се употребити за тај случај и сѣме од бундева или дулека. Ово се пиће мора више пута болестнику који од протисли страда давати и забрану му се пити вина и ракије и ести крушака из туршије и тому подобно, ер е иначе сваки лек и поступанѣ лѣкарско уваљудно.

Мотренѣ укућана на болестника од протисли страдајућег.

Особито се мора пазити да болестник сваки дан 1 — 2 пут за рад себе иде. Због тога е полезно болестнику чорбу од суви шљива давати да пије и по едну кувану шљиву да поеде, како ће она ватра од нѣга излазити, док се бѣла цигерица ужегла није. У осталом за ватреног болестника, врло е добро чорбу од кувани шљива е ечмом помешану давати да пије, ер ако се болестник буде марљиво надгледао, за 7 — 9 дана лако се од те болести опростити може. У противном случаю може за пет дана умрети или у другу какву још несретнију болест пасти, као: у суву или дебелу т. е. водену болест, па му и опет смрт нефаљи. Ко е онда крив? неатност и немарност укућана. Зато, гди само бити може, врло е до-



бро одма лѣкара потражити и ва савѣт упитати.

ГЛАВА VII.

Кашаль.

Ова е болест веома различна, многостручна и прелазна (Epidemisch) ер врло лако од еднога на другога прелази, особито код задириваня н. п. люблѣня. Има више фели кашля и то 1-ви разладняк; 2-ги анги́на или рипавац (магареѣи кашаль) 3-ѣи протишляк, кои протискуе, и 4-ти избачняк. Ми ћемо од свию струка нешто у обште проговорити: кои се нарочито непрестано у топлини држи, тога најпре и најлакше и баш код најманѣ зрачне промѣне, спопадне, и често дуже времена, ако се човек изпрва попусти, мора патити и лѣк тражити.

Средства, мотренѣ и лек за предупредѣнѣ ил удалѣнѣ кашля.

Ако е кога кашаль тако звани катар на-попао, онда 3 — 5 дана јутром и вечером кукуруза ил ечма по две шаке у води скувати треба и то да се кукуруз искока а ечам бар да набубри, па потом двапут на дан да пиѣ. У вече пре спаваня валя употребити топло купалиште за ноге, имаюѣи ту воду најпре осоли-

ти и мекиня едно 4 шаке у ню метути. Одма потом у постелю валя леѣи да се озноити може, и тако ће кашаль престати.

За кашаль врло е асновита Богородичина травица, кад се у води скува и 2 — 4 пута на дан піе. Тако исто и црни шеѣер кад се едан комадић у млеку жалѣом помешан скува, од велике ће користи бити да се дае болестнику да га піе. Треба се чувати добро од назеба и утопљавати се и никакво жестоко пиће, вино и ракія несме се пити, нити кисело ести; а особито се дуван пушити забрание.

Ангину или кашаль зовоми рипавац (магареѣи кашаль) бабе и коекакве жентурине, лече са дизанѣм врата; но ја као лѣкар незнам да врат виси и да може спасти. Сви они дакле зло раде кои ноктима деру грло и кашиком дижу, ер тако несмотрено продру врат и повреде, да најпосле ипак лѣкара за савѣт питати и лѣк узимати мораю. — Овај е лѣк зато најболѣи т. е. воду од куваног слеза пити. Меѣутим у истой води додати меда и од бзове цвіета и с тим грло испирати. Око врата може се свиньска балега обвіяти, кое ће веома помоѣи. Онај кои дуван пуши, мора га оставити, ер он кад се пуши, подражава кашаль и често доводи болестника да и крв плювати може. Такође врло често кашаль и од протисли заостане. Такови болестник нека еднако слез, од бзове цвіет или лицов кува и піе. И у лето е фришак слез врло асновит; и ако се кашаль овај дуже вре-

мена отегне и занемари, може и суву болест нанући и мало ће ко оздравити, особито протак, кои тешко ради а рђаво се рани. Ако ли е кашаљ од претовареног стомака, такви се блюванѣм извидати може, само се на сваки начин после тога укрепителна средства за желудац употребљавати мораю; најпосле

Ако болестник врло избацуе бале и самом крвљу помешане, тај се сваки дан више суши и слабиј постане, у прсима га нешто стеже и неможе уз брдо да иде нити да спава. При оваком сам случаю поступао овако: у пролеће сам дао коприве ситне копати (а у зиму се може и коренѣ употребити) и са црним шећером кувати дуго, потом га болестнику да пије давао, кое е врло полезно било. Такођер и остругани рен кад се с медом помеша и више времена на дан по 2 — 4 пута по једну кашу узима, може од велике користи бити, само се ваља добро утопљавати, око врата пресну сланину завијати, трбу и прса сланином мазати. Со'вим се може за време очистити и код свое куће надгледати. Још имам особито похвалити, само ако се гдѣ добити може, брезовина (Bischofen). Она се малим сврдлом проврти у пролеће; и они кои од овог кашља пате, нека често пию сок од нѣ; ер овај сок много помаже, а врло е слабак и пријатан. Тако се само болестник очистити може, да подуже време поживи; него се и пак од тежког посла и јаког пића чувати мора, кое свакоме совѣтуем.

ГЛАВА VIII.

Мицина.

Више пута покаже се, на ноги, руци, прсима, на врату или на другој којој страни тѣла човечиег, а најчешће на незгодним мѣстима, нѣка боля, која у почетку мало поцрвени; но зато потреба и нѣе пробитачно сваки час други лѣк употребљавати, коєкакве бабе и жентуризе слушати са шкодљивим и опасним средствама; него се има слѣдуюћи лѣк употребити, или ако е могуће одма лѣкара за совѣт питати.

Начин леченя.

Из прва док се види, да е оно мѣсто отекло и поцрвенило, онда е још најболѣ узети цвіета од базе (зове) и титрице и с камфором заєдно помешати и у две кесице раздѣлити ову смесу. Обе кесице валя добро греяти, па кад се єдна скине другу одма врућу валя ставити и тако єднако меняти; єр овде понајвише поганчином (Rothleuf) почне; а с овим се на брзо растерати може, само се болестник топло држати мора. У овом случаю догоди се да болестник и грезницу добіє, но она долази обично због великог бола. Међутим, ако оток за 5 — 6 дана неби попустио, него све већи бивао, онда е слѣдуюћи лек врло добар и пре-

поруке вредан, као: узме се една добра кашика кравіег масла, два жуманцета од фришки ја и ако има фина брашна, ако ли нема, онда и од кућевног само просејног брашна, и то се све с' још мало шафрана ако се има помеша, па се та смеса на једну приличну платнену крпу размаже и тако се 3 — 5 пута на оно болно мјесто колико је велико привія, кое ако се тим начином не растера, а оно ће се бар пређе сабрати и сазрети. Ово се средство и на чир употребити може, но опет неки чир и пришт изискује помоћ лѣкара.

Кад се је мицина већ напела и види се да је она, онда се крпа из вруће воде на њу једнако облаже и тако ће сазрети и пукнути. Кадшто се може и прорезати, само је опасно. Кад је већ мицина пукла или прорезана, онда се горњи лек привія тако дуго, док оток са свим неопадне. И само ће од себа зарастити само се нипошто не сме којекакво лисће метати.

ГЛАВА IX.

увоболя и то код дѣце.

Узроци су ове болести многоврстни, али особито долазе од разлађена и понајвише код дѣце; а зашто долазе? то су матере узрок и непријатељи своје властите дѣце. Познато је да свако дѣте више или мање перутца у ушима имати

мора, и я сам зато толику и толику дѣцу с матерама од себе одправіо, кое су против перутца лѣк тражиле и хотѣле растерати. Дѣца нека се само чисто, т. е. снажно држе и за време док се дѣте очисти, оно само од себе нестане, ер оне матере, кое перутац растерую и лѣче, велико зло дѣци своіой чине, почем им почне неки гной из ува цурири, црви се често залегу, као што сам више пута видіо и црве вадіо; а то е могло без тога бити, али не само то, него таково дѣте обично очи заболу и може лако слѣпо остати, а тко е крив? будаласта ил' немарна мати, коя оће да іой дѣте лѣпо буде; но нарав што изискуе и оће то тако а не другчіе мора бити.

Ако ли дѣтету уво цури т. е. нешто излази из нѣга, тако се дѣте има најпре само у наравной води и то млакој, по други пут у води са сапуном а касніе пак у скуваном пелену, купати.

Увоболя код велики и већ одрастни.

Ако е успалѣност (*Entzündung*) код увоболника, тога обично спопадне и грозница т. е. зимница, глава му е обузета с особитим наглим бодљивим, палећим и куцаюћим болом. Пуштанѣ крви, пиявице за уво, дражећа и крѣпка купалишта за ноге, кристири и чуванѣ ува од сваког споляшнѣг уплива, то су најболѣи лѣкови и средства.

Када е увоболя код жене ил' човека од разлађеня ногу или главе дошла, тад сам я овако лѣчио:

1-во Мора се цвѣт од бзове у кипећу воду за едну шаку укувати, процѣдити и поцити; по глави се здраво покрити (ѣбетом, гунѣм ил губерром) док зной пође и свакако у постели лежати. По овом за свако уво по двѣ пијавице метути, и то ће користно бити.

2-го Још е болѣ, ако се мајорана или чубра добити може, кое особито пофалити морам и то овако: у едан лончић жеравице усути или наметати, после мајорана на исту жеравицу намрвити, па онда винским левком лончић поклопити, шилак од левка на уво нагодити и тако едно 2 — 3 пута добро уво накадити од чега онај бѣсни бол мора стати. Ако е у уву још какав приштић од перутца може бити заостао, тај ће пукнути и из ува ће гной потећи, кое се свакиј дан мора чистити и мало не јако памуком уво запушити, иначе би морао такав оглувити.

Више пута уво заболи кад каква насѣкома у уво улету или уђу. У оваковом случаю мора се човек постарати да се час пре напольоваде и убию. Ако се немогу чимгођ повадити, онда се пусти у уво дуванског дима, а још е болѣ кад се неколико капљи асталског зейтина саспе, и што буде у уву брзо ће изићи. Добро е такође парче памука у мед замочити и у уво турити. —

ГЛАВА X.

Зубоболя.

То е едно између најгори и највећи зала по величини бола. Небровни су лекови представљани и употребљавани, но и пак без сваког скоро успѣха. Овај бол највише долази од шупљи и већ искварени зуба и зато е у овом случају најболѣ да се вѣшто поваде, само се има пазити да се челюст непоквари кое сам видіо; ер многи особито по сели люди и бербери (брице) негледаю ел здрав ил' боле-стан, ел' шупаль ил' цѣо зуб, него често крат ваде, ради они неколико грошића и тако човека, без сваке а сне користи и успѣха, осакате. Ако ли е месо око зуба отечено, онда поготову несмею се вадити, него треба жалфию у сирѣту, (оцету) кувати и с тим уста почешће испирати и месо око зуба претима трти.

Лек против зубоболѣ, ако су шупљи и већ искварени.

Узме се белог шећера, бибера и соли у еднакој мѣри и то се у одной плеханой, лимастой кашики на жеравици растопа, па се на артии излие и со тим се шупљи зуби испуне. Истина с почетка се бол умножи, али и пак за кратко време с великим избацавањем бала престане.

Међутим треба знати да зубоболя долази од поганштине и овде е добро жалфіе (*Salvia officinalis*, *Salbey*) у едном лончићу од пол полића за едну шаку метути и за едан добар лешњик сланца нек се заедно кува, а кад се од ватре скине, онда с яким и добрим сирѣтом до 3 кашике долие, и са овим се више пута уста испираю и месо око зуба таре тако, да крв потећи мора. Две три пјавице на зубно месо метути, и то веома помаже.

Ако се ране у устима отворе око зубног меса или пак горе на небцу, онда нека се рутца (*ruta graveolens*, *Raute*) на онај начин као жалфіа вари и тако нека болестник често уста испира, пак ће сигурно добро бити. Ништа манѣ несме ништа слатко него само кисело ил накисело ести и пити и по мало може црно вино пити, ер е при таковом случаю ток у тѣлу покварен и тај се очистити мора.

Ако ли овакове болѣ или ране кућник не би могао сам излечити, онда нека тражи лѣкара, кои може станѣ ствари познати, иначе би могао нос ил езичац однасти.

ГЛАВА XI.

Исход или проливанѣ крви.

Найпре код жена долази, редко код девојка и зато се овде мора особито на узрок познати на пр. ели жена едра, здрава, пуна кр-

ви, млада и у најбољи година, или трудна или не, па ако е што гођ овако, онда се има крпа у ладну воду умакати и по тѣлу нѣном облагати. Од врло велике ползе може бити онима женама, које су гореречене нарави, да около половине носећег бремена, крв пугте и то само чрез онога, који за стално зна, или од потребе или не.

Са снегом или ледом добро е плодву облагати; а кад се још метвице (*mentha pulegium*, *die Münze*.) која особито радо на влажним мѣстима расте, у једном лончићу од пола полића кипеће воде укувају, по том за четврт сата процеди и болестнику више пута да пије дав, онда ће сувишно проливанѣ крви престати. Вино и ракију несме пити, ер крв сама од себе већ ври, а особито у жени.

Догодили се, да е жена слаба, одвећ млада или већ престара и од нарави слабачка, онда се мора вино грејати, ако вина или ракије нема, онда сирће, па крпу у то умакати и трбу а особито плодву облагати. Треба такође и метвицу као што е гореречено пити, само у ню валя по нешто и црног вина мешати. Ако би погубел претила н. нр. кад е жена трудна и дете би побацити могла, па крв неће да стане, онда валя одма тражити разумну прималю Бабицу или лѣкара који ову болест најболѣ излечити и потребно средство приписати знаде.

Теченѣ крви на нос.

Проливанѣ или теченѣ крви на нос, то е тако наравно и обично догађанѣ, кое многи не сматраю за шкодљиво и човеку опасно; али она доиста може тако нагло тећи, да е и сам живот врло често у опасности. Ово проливанѣ или теченѣ крви на нос, више пута долази од слабости, едрине и жестоке крви, и то све знам баш по себи; ер од 18 — 25 године од тога сам патіо, па кад би од желѣ чашу вина попио, онда би на нос и уста ишла од мене крв. Служећи код воинства т. е. милитаріе, свакояке сам лекове употребљавао, али све узалудно біаше ер сам већ са свим изнемого т. е. ослабіо био. Међутим едан лѣкар између браће милосрдія (misericordice) каза ми ово: брате! „кад опет добіете теченѣ крви на нос, одма ми се јавите.“ Я пи мало вина и одма доби мою болю. Одма дакле зовнем мога побратима, кои ми онако слабом пусти крв и то само две кашике, и ево фала Богу здрав, и одонда крв стаде, нити на нос ни на уста више непође. Лѣкар тай умро е 19 Юлія год. 1849. За предупреденѣ тецива крви на нос, треба оставити сва жестока пића, нетреба много и високо мислити, необично вискати, смеяти, пѣвати, бурмут и друго што на киянѣ употребљавати. Од разлађени ногу особито се треба чувати. Я сам искуства имао и све ми е добро за руком изишло. Аво е већ погибел, он-

да нека се и на ноги крв пусти, и потOME ќе теченѣ крви на нос престати. Добро е такође люто сирѣе с ладном водом помешати и у нос шмркати, у ладну воду крпу умакати и око врата облагати; леѣа с ладном водом прати; едном рѣчи: цѣло тѣло сме се у ладной води прати, осим ногу, кое се имаю топло држати и од разлаѣеня чувати; у осталом лѣкара за совѣт питати неѣе сгорѣга бити.

ГЛАВА XII.

Окоболя код одрастли.

Ако се око после очне успалѣности (*Augenentzündung*) изванредно на овај ил онај предмет управи и то после какове ранне на глави бивше и тому подобни узрока, губи се моѣ вида и кроз губленѣ вида разумѣвам я овде слабост очію (*Augenschwache*) кадшто до душе проиходи та слабост очію од разлаѣеня, али нас исукство учи, да су и оне особе, кое су од глиста патиле очной больи подвргнуते биле. Слабост ова очію обично се на едном оку покаже, али се то распростире и најпоследно може и на зеницу (*schwarzen Staar*) преѣи пак е после и самог лѣкара помоѣ узалудна.

Мой начин леченя очне болести.

Кад се догоди да едно око заболи, онда е добро чисту крпу у ладну воду умакати и око

облагати. Ако би се које око успалило, онда за свако уво по две пјавице а кад што и више треба ставити. Ако успалѣнѣ неби попустити хотѣло, онда е добро титрице на познати начин кувати и очи испирати и по неколико капљи у око спуштати, претом лагано протрети и платненом белом чистом крпом облагати. Квасца кућевног и рена на едну као длан дугачку крпу разастрти и преко вратне кости прелепити и дотле држати док кожа не поцрвени. Има још много лекова, но међу осталим овај још овде наводим: ситног т. е. у пра истученог белог шећера, наспе се на жеравицу на којој се има држати едан комад платна, да се на тој пари накади, па онда се врло често онако топло на болно око привјати има. Пранѣ и квашенѣ главе с ладном водом (при чему тѣло несме угрејано бити) шмрканѣ дражесног бурмута, то спада под успѣшнја средства. Код сваке очне болести има се око чувати од праха, дима, оштрог воздуха од светлости и ватре; особито такви болестник несме вина ни ракије пити, и ништа кисело ести. Онде гди е могуће, најболѣ е лѣкара упитати, да неби човек сам лечећи поквиріо и најдрагоцѣније благо т. е. око отровао, што се више пута код простака догађа, да неатносу и немарносу својом слеп постане.

Успалѣност очію код малене дѣце.

Премда се око види са свим здраво, ниш-

та мањ новорођена дѣца у овој болѣи мрзе на светлост. Болест та долази одтуд, што се мокре пелене и остале дѣтинѣ альинице у соби суше, од разлађеня, нечистог и нездравог воздуха кућевног, особито од дима и пушеня, најпосле од мутне и гадне воде за купанѣ дѣце одређене. Таковом болном детету нека се само очи фришком т. е. свѣжом ладном бунарском водом квасе и облог (Umschlag) нека се меће и платненом чистом крпицом нека се брише. Такођер може узети у лѣкарници за 6 кр. шайна „saplar zinci“ прашак, кои се на врѣу од ножа у одну чашу ладне воде помеша, па се с том водом очи испираю, од чега болѣ мора бити.

ГЛАВА XIII.

Убой (Quetschung).

За ту болю нема ти болѣ лѣкаріе од ладне воде; ако се човек посече, удари, убоде или ма коим начином од убоя осакати, да се тай убой видити или опипати може, па био он на кожи или до мишица а и семе кости подрео. И онда пак, кад човек сломіе кост, угане кои чланак, пошто се овај уредно намѣсти, има се ледена вода употребити свуда и од сваког.

Познато е да убой на свакояки начин долази. Наш простак у том случаю таки ракію и сирѣе грие, обое смеша и убой пари, но с

таким паренѣм онай кои од убоа страда, веѣма пати, ер убой ма какови, био мали или велики од себе яко гори, па зато баш нетреба га још веѣма греяти и парити; него у таком догађаю треба одма крпу у ледену воду умакати и еднако бар сваки четврт са та меняти докле бол са свим непрестане. Ако би се човек яко од убоа осакатио онда е нужно што чешѣе крпу меняти; да би се пак ладноћа умножила и да би се ускорило разделенѣ сбиене крви, може се у воду метути една шака соли или нишадора (Salmiaksalz) и малко сирѣта.

Найболѣ средство за све убое, убодине (Stichwunden) ране и ударце.

Ако крв иде, нека ранѣник баш на рани лежи, да се може крв исцедити, ер сакупљена и сгушена у утроби крв веѣом погибели прети, него ли иста рана. Нетреба рану коньском ба-легом залепљивати и крв заустављати, да се после дуго време очистити не да. Зато едном за свагда: свака ће се рана осим отровне, најпре и најлакше леденом водом залечити. Ако е рана малена, може се крв зауставити, паучином или буковом труди, коя нѣ у цеђу кувана. У осталом особито овај лек имам препоручити: узме се една чаша ладне бунарске воде у којој се 4 — 6 кашика соли растопити има, па се онда платнена крпа у исту воду умаче и облог (Umshlag) на рану ставља и то био убой ил'

ударац, само се мора чешће меняти. Од овог се рана гноити неможе, нити е потреба другог лека тражити.

ГЛАВА XIV.

Грло боля.

Под овим именом могао би више болести описати и представити, кое се баш строго врата тичу, но будући сам већ нешто говорио код „кашля“ и то под „анџини или кашаль рѣшавац“ (магарећи кашаль) то мимоилазећи остале строго ћу од они говорити, од кои се наш сирома селянин и простак опростити и како треба излечити може. Ова болест долази највише од назеба; доста пута врат отекне, грло изнутра од велике ватре поцрвени, и на едной или другој страни као полак ораа набрекне.

Нѣка правила за леченѣ ове болести.

1-во Добро е квасац, као што е већ речено на криу растрти и око врата прилепити и мора донде остати док кожа непоцрвени; потом од цвекле сок процѣдити и у нѣга едну кашику меда смѣшати, пак више пута с тим грло испирати. Ако за два дана неби боля престала и онај оток (Geschwulst) неби попустио, онда се жалѣја или рутвица кува, потом процѣди и две се кашике винског сирѣта ули-

ю, па се е тим више пута грло испира. Ме-
ђутим, почем се у грлу на едной ил' другой
страни оне напете кв'рге прокину, онда валя
титрице у кипећой води (као што е то код „ко-
лике ил' матернице“ у брою I. речено) укува-
ти, процѣдити и с чистим медом смѣшати па
потом грло испирати, од чега ће ране зарастити
и вратоболя проћи.

2-го Догодили се да е езичац, реса у вра-
ту успалѣна, а то се лако познати може, ер е
онда са свим црвен и већи; небо у црвеникас-
ту бою пређе и лако успалѣност добити може;
баш зато, ако е успалѣност знаменита, онда се
пре свега метну пиявице на врат и то по две
за свако уво; код ячи, чвршћи и пуніи крви,
могу се на сваку страну по 3 — 4 пиявице
ставити; али код дѣце, код кое е ова болест
ређа, доста е на сваку страну по едну пиявицу
метути. Найпоследне

3-ће Врат се мора топло држати. Осо-
бито валя фланером, кои се најпре на венњи
накадити има, врат обмотавати. Такођер раз-
лични чајови (Thee) имаю се кувати и пити а
паром врат или грло напаравати и саму пару
унутра колико е могуће пуштати. Ако врат
баш яко отекне, онда е свакояко нужно и про-
битачно лѣкара за совѣт упитати, да се неби
иначе болестник од отока задавио.

ГЛАВА XV.

Жутица.

Жутица зове се она болест која прелаз жути у црѣва препречуе и која у месту у црѣва већма у крв иде тако, да цѣлу горњу част човеческог тѣла жуто боядише. Ова болест кад кад до највећег степена допире. Тако више пута пређе жутица (Gelbsucht) у Црницу (Schwarz-sucht). Код исте болести и сама мокраћа као и очи пожуте, и тако се обично таковом болестнику сви предмети виде жути. Она долази и од други различни узрока, као н. пр. код трудне жене. Кад се жена породила она се изгубила сама од себе и зато никакви се лек употребљавати не сме.

Како се жутица лечи.

Онај, који жутицу добије, мора се веома топло држати; неваља непрестано лежати, ер може лако у водену или суву болест прећи. Такови болестник мора врло лака ела ести, добре и јаке чорбе — супе — пити. Назити да сваки дан 2 — 3 пута напољ ради себе излази. Кадкад може и млаке воде пити да лакше блюе; и што е најглавније: дуже времена воду од куваног пелена треба да пије и то: на дан по 4 — 5 пута по две кашике. Ако би у црной цигерици бол осетио, онда ваља рен или

квасац (као што е код протисли и остали болести речено), на оно мѣсто гди бол осећа, превияти. Ова болест може више пута доћи, но ништа манѣ у таковой болести треба се не само од ела, него и од пића особито чувати. Белог вина врло мало може пити, никад се пак подпуно наести несме. Мора се од срдитости здраво чувати; и тако ће само брже оздравити моћи.

Та се болест обично код дѣце сама изгуби, али се опет дѣте сваки дан по едан пут у врућој води купати и топло држати мора. У случаю кад би болест узела мах и бојати се опасни слѣдства, онда валя одма позвати лѣкара и за савѣт и потребни лѣк упитати.

ГЛАВА XVI.

Несвестица.

Ова болест долази од тѣлесне слабости или од млоге крви, и зато у првом случаю, т. е. ако е од слабости, најболѣ е да такви болестник у миру лежи, доброг ела еде и по мало вина пије, да би се што пре окрепио и нуждну снагу повратио. Коекакве мисли и послове валя на страну да остави; главу леде-ном водом, макар и цѣло тѣло сваки дан или бар сваки други дан нека пере. Ово ће болестнику, кои од слабости несвестицу добія врло полезно бити и брзо ће оздравити.

Ако ли е човек едар и пун крви, па овакову болест добіе, онда валя одма крв на ноги пустити, слепе очи сирѣтом прати, ноге у топлој води парити и метвицу као што е горе већ казано кувати и пити. Особито се мора од јаког и жестоког пића и ела чувати. Треба да настои још, како ће уредно свакиј дан столицу имати, и тако ће се јачно од несвестице опростити.

ГЛАВА XVII.

Смрдљива пара из уста.

Из више узрока може човечія пара (дух) смрдити, као: од нечистоће, од поквареног у себи сока, од зубоболъ, а кадшто и од поквареног стомаха долази. Особито пак ова смрдљива пара долази од свакојки ела, која међу зубима заостану и то зато, што се зуби ладном фришком водом често не перу. Добро е дакле често ладном водом зубе прати но не четчицом, да неби калай са зуба опао.

Како валя изнутра смрдљиву пару уклонити или са свим предупредити.

Зуби крњести и шупљи напуне се коекаквог ела и проузрокую смрад из уста. За уклонити ту смрад ево лека: Найболъ е ковакве крњесте зубе чрез вештог берберина наполъ из-

вадити дати, потом жалѣю скувати процѣдити и са две кашике лютог сирѣта помешати и с тим често уста испирати. Такођер може се употребити липов углѣнъ или изгорена кора од леба, коє валя ситно истући и просеяти на с тим свако јутро зубе и то прстом трти, од чега ће смрад престати, а зуби тако подкрепљани могу још коє време служити. Ако пак смрад из грла иде, то є онда најболѣ лѣкара за савѣт питати, ер су то са свим други узроци и зато се у том случаю другчје и поступати мора.

ГЛАВА XVIII.

Бол женски прсію и то нарочито Сиса.

Овай бол понајвише код жена долази, коя први пут роди и то онда, кад неѣа детету да брадавице од сиса добро извуче; ако пак и да, а она єдну дає и то на оној страни, с коє јој лакше на руку иде сису детету у уста увалити, нити промишля да ће се млеко у оној другој сиси усирити. Има жена коє су голицаве и то испрва неѣаду детету сисати и свое млеко издоити него пугте тако, док око єдне и друге сисе брадавице непопуцаю, сисе ненабрекну и отекну тако, да се то позледити и два три месеца посла имати може, док се тай оток (Geschwulst) растера. И то є врло редко, него се обично отвори. Заиста свака же-

на без овога јада може бити, само мора на едну и на другу сису дете своје доити и трпити ма како голицава била док се ненаучи. Сисе своје валя добро извући дати. Ако неможе са своим дететом то учинити, а она нека потражи чие друго појче дете, кое ће већма млеко извлачити моћи. Одма после порода за неколико дана, добро е да свака жена своје брадавице гушчим или крављим маслом сваки дан маже; ако то чинила неби, него напусти да сиса отече (ово нетреба за шалу сматрати и за ништа држати) онда таква сиса најлакше одпасти, и отрунути може или се одрезати мора; од чега слѣдуе смрт, као што сам више пута видіо и сам такове жалостне догађае лечіо.

Полезан лек за болне женске Сисе.

Догодили се да сиса коя код жене отиче, онда е добро од бзове цвѣта, титрице и метвице по едну шаку смешати и канфора (Campher) као едан лешњик у ту смесу метути, потом у две кесе разделити и обе греяти па с тим болну сису облагати. Нехтедне ли се оток по поступању овом умалити и настане ли бол још већи, онда се има овако поступати: узму се две кашике крављг масла у едан танбир, разбію се у исто два яета, и дода се мало финог брашна па се све то добро измеша тако, како ће се на крпу као мелем намазати моћи. У случаю ако неби било крављг масла, онда

треба истући ситно ланено сѣме па га у млеку кувати, подебело на крпу растирати и више пута топло на сису облагати. Свака жена треба своя прса топло да држи. Ако се оток прокине, нетреба коекакве мелеме метати осим овог горереченог едног или другог. На овај начин ће се рана сигурно излечити, само се мора непрестано чисто држати, ер свака рана, која се чистіе држи брже и пробитачніе зараста. Онде гди може бити, треба лѣкара позвати, кои ће знати упутствія дати шта и како поступати валя, нетреба у том случаю коекакве бабе и жентурине за савѣт питати и нѣиов лек употребљавати, иначе може лако сиса одпасти или се одрезати мора, кое и сам живот у највећу опасност довести може.

ГЛАВА XIX.

Шуга.

Ова болест највише од нечистоте долази. Онај кои такову болест добіе, мора се на слѣдуюћи начин лечити :

Купити треба $\frac{1}{4}$ фунте сумпора, добро га ситно истући и кроз често сито просејати, потом узети пол фунте чисте свињске масти, у њу све по мало сумпор сипати и мешати по-дуго док маст са свим непожуги, кад се маст тако доготови треба е усуги у едан лонац. Болестник имаюћи шугу, валя да се свако јутро

и вече с том масѣу маже, особито испод колѣна, међу ногама и међу прстима на руци. Свагда пре тога треба болестник да се јутром и вечером са слатким цеђом окупа. Особито е добро црни саун за спољашнѣ (Aeuserge) пранѣ употребити. Такођер добро е да болестник јутром и вечером од истученог сумпора за едну ораову люску пиє. Сваки дан треба се пресвлагити и чисто држати, особито постелю треба меняти и понављати. За простаке е такођер и то добро, да се у врућу фуруну (пећ) почем се печен лебац на полѣ извади, намазавши се најпре са реченом масѣу, увуче и добро испари. Кад изађе на полѣ, валя му се добро у ћебе или гуњ умотати и у кревету бар два сата лежати; и сигурно ма какве шуге биле мораю проћи. Онај гуњ, у који е болестник замотан био, нетреба на другу постелю метати, док се најпре неиспере или док неизветри. Да би се болестник добро из нутра очистио, нека од слеза лист, цвет и корен кува и неколико дана по пол полића те воде пиє, кое ће му крв врло добро очистити. За они неколико дана леченя, несме болестник нити кисело пити нити што слано ести.

Шуга е прилѣпчива (Epidemisch)

Ова болест у кою се кућу увуче, па ако се непоита излечити е, може многе отровати и опоганити. У касарни ако се само едан сол-

дат т. в. войник нађе да е шугав, одма га у шпиталъ одвуку, а често и нѣговог друга, на коме се још шуга и невиди заедно с њим у шпиталъ однесу. Кревет таковог болестника одма се на полѣ изнесе; а ако су шуге са свим опасне онда се сва постеля мора изгорети. Зато сваки треба да е на опрезу и да се од шугавца добро чува.

ГЛАВА XX.

Црни пришт.

Ова несретна боля обично се на ноги, руке, образу или на другој којој страни тѣла човеческог покаже. Найпре увек кожа поцрвени. Често се од трзання заноктица може тако озлоедити, да се после велики бол сносити мора. У оваковом е случаю најболѣ прст у врућу воду чешће умакати. Догодили се та боля на тѣлу, онда ону смесу с маслом, брашном и яйцетом, као што е (у полезном леку за женска прса) казано, треба мећати. Кад се пришт подигне, таки валя конац од црног ибришима кроз нѣга провући и тако га у нѣму остави, но међутим еднако поменути мелем превіати, и пришт ће прочи. Сваки пут валя имати позорност да се пришт испрва не запушти, ер пришт, кои се е надуо, почем жута вода из нѣга истече, осуши се. Ако би пак већ доцкан било и болестник се запустио, онда мора на-

поменути мелем метати док се на ново ненабере, и тако ће се потом сам прокинути морати.

Опасност црног пришта.

Несретна ова боля кадкад е тако опасна, да болестник од нѣ страдајући за 48 сати умрети, ногу, руку ил' прст изгубити може, што сам и сам видіо. Зато онде гди има лѣкара, нека га нико сам нелечи, него одма у таквом случаю лѣкара нека за савѣт пита.

Црв на прсту.

Ако е оток на прсту већ преузео мах и не само месо него и кост отровао, онда се начини од пепела доста як цеђ, у ком ће болестник свой прст држати колико врућу воду поднети може. У почетку најманѣ 4 — 6 сати валя болестник у таквом цеђу свой прст да држи, при чему се свака пол сата фришак и топал цеђ долива.

ГЛАВА XXI.

Ожеженѣ или опаренѣ коже.

Често се догађа, да се когођ на ватри, кицењом водом, масти, воском или врелим гвожђем ожеже или опари; зато у таком случаю

напробитачніе е да се ожежено или опарено мѣсто с фришким и чистим медом намаже и то да се свака два сата понавля.

Догоди ли се у том случаю да нема меда, онда треба ожежено мѣсто ракіом обливати а још болѣ, крпу у ракію умакати и облагати. Буде ли се одма тако поступао, онда се ніе бојати да ће се меури показати или искочити. Ако е ожеженѣ страшно да већ и кожа спада, могла би до душе и ракія асновита бити, него би бол страшан и неописан био, зато е мед болји, нарочито код дѣце.

ГЛАВА XXII.

Псећи угриз.

Пре него ли будем од уедине (Bischwunde) у обште, и од псећег угриза поедино говорио, ево љу псето по природном опису мога сина Кр. Јос. Веселића свештеника описано, представити.

Псето (пас, цуцак, der Hund, canis familiaris).

Псето е една веома полезна нуждна и без сваког препирања едина животиня на овоме свету, на кое се верност човек у свако време и у свакој прилици, ослонити може. Има особито свойство, што свуда на свету као и човек жи-

вити може. Од други се животиня разликуе своіом главом, дужом нюшком и краћим нокти-ма. Псето е люта и ватрена животиня; редко се знои и нос му е готово непрестано ладан; лако се преждере, а после неку траву да се излечи еде. Обоняніе, т. е. мирис такови има, да с њим не само стране люде и животиню, него само одѣло и ствари свога господара, распознае. Живити може 20 — 27 година. Веома е страшно кад побѣсни, кое овако бива: кад се псето најпре угрее, па после напрасно оладни; или, кад одвећ озебе па се брво угрее; ако жедно нема воде да піе, ако се трулог мяса наждере или кад од сами растѣнія живити мора. Ова се боля код сваког пса познати може. Оно се одма скувњи, плашљиво гледи, тражи самоћу, неће да еде нити шта да піе, спусти реп и уши, език изплази, напада на люде и колѣ друге псе. Ако ко жали овако псето убити, нека одма тражи лѣкара, ер кога гођ уеде може побѣснити. Против уедина' бѣсни животиня сад се употребљава лѣкарія, кою е господ. Јосиф Лалић учитель у Вербовском, у своіой књижици сиріобштіо: „Начин леченя против угризине бѣсни паса и т. д. у Бечу 1844.“

Пася уедина.

Найболя е лѣкарія за свакаву уедину, ако нив бѣсно ил' отровно живинче задало, ледена

вода, која се има као што е код убоја наређе-
но, употребљавати како крв из ране изтече.
Гдикой сматраю угризотину пасю за маленкост,
но то неваля чинити, него како пас кога уеде,
одма оне гаће и кошулю треба бацити са се-
бе, а са уеденим мѣстом, по овом мом иску-
ству поступати валя: угрижено мѣсто са лютим
сирѣтом испирати, потом едну главицу црна
лука разрећи добро посолити и по рани донде
трти, док крв непође. После овога може се
рена натрти с кућним квасцем и сирѣтом по-
мешати, на крну подебело намазати и на рану
привезати. Такови несретник 9 дана нетреба
никуда из куће да излази; а за то време два-
пута на дан треба од зове чай, — тей — да
пие. —

ГЛАВА XXIII.

Уедина зміе и особити лек против нѣ.

Кога е змія (гуя) якреп, (штипавац шкор-
піон) или бѣсно живинче уело, томе би ледена
вода шкодила; ер такове уедине потребую да се
оток крви нипошто неуставля, него іош подпо-
маже, да би и отров с крви истећи могао. Ме-
ђутим љу найпре зміе у обште описати, а пос-
ле љу особити лек од зміе препоручити.

Зміе (die Schlangen, Serpentes)

у обште.

Премда зміе немаю на очима вид, немаю
орудія за мицанѣ (Bewegung) немаю ногу, кри-

ла ни перя, ништа манѣ, оне се са згодним своим тѣлом тако брзо мичу и окрећу, да се мало слични међ животиньом наоди. Оне се могу и у води задржавати, али не дуго. Найвише пребиваю под ђубретом, под нападаним лишћем, у старим кулама и зидинама. Ньима се уши с поля невиде, али оне опет чую. Ђзик им е узан и расцѣплѣн; а зубе имаю не да свой грабеж изгризу, него да га држати могу. Оне обично што гођ улове прогутаю, као: бубе, муве, гуштере, птице, мишеве, жабе, маčke и зецове и још већу зверад ватаю. Много већу животиню од себе могу прогутати, ер им се челюсти и тѣло разтегнути може. Само су нѣке отровне (едовите). Од ови се нѣке и у нашој домовини наоде. Отров или ед стои им у два дугачка, врло оштра, крива шупля и люляюћа се зуба с едне и друге стране горњѣ вилице. Змије живе 10 — 20 год. свлаче сваке године своју кожу, и непрестано док су гођ живе, расту. Немаю костію него само мржгалице. Кад спаваю скупе се у клупче и исправе главу у висину. Зимѣ скоро све спаваю, особито у Европи. Кад животиню какву еду, отров им из нѣке мале кесице, која иза ушію стои, у она два шупля зуба пређе, а из њи отиде у рану и по том у крв. Отров е тай до душе кад ячи кад слаби; али се и од саме одсечене змиіне главе треба чувати, ер зуби још отровати могу. Оне носе яя, која доста пути као какав ланчић на сунцу стое, и тако се

обично сама излегу. Неки путник списатељ каже, да на Американском острову Јмайки, јавно се на пјаци доносе и продају, зміе, пацови и гуштери, кои се од отмићи и угледни люди купую и еду. — У осталом пак кога змія уеде, тај нека одма настои, да му се отров т. е. ед исписа или исцеди, па онда нека угреји зейтин непрестано на рану меће. Найболѣ е пак метути едну пјавицу или рог (купице) да се отров с крви исписа.

Особити лек од зміиног уеда.

Често се догађа да пољодѣлца змія уеде. Опда се болестник излечити и од смрти одкупити може, овим леком, кога сам с великом молбом од едне жене дознао. Я сам осведочен да од овог лѣка нема болѣга, ер за 6 — 8 сати човек или марвинче мора оздравити. Тај сам случај видіо на едном Мађару, кои е ливаду мога комшије косіо, и кога е змія за ножни палац уела, гди га е една жена лѣкарица за кратко време излечила. Той жени я нисам дао мира донде док ми ніе тај лѣк казала као што слѣдуе:

Trubelika т. е. кукута (лат. *cicuta*, а друга фела: *conium maculatum*; нем: Schörling), боровица т. е. вениа (лат. *juniperus cotinus*, нем: Wacholder); абдіка (абда, лат. *sambucus ebulus*, нем: Attich). Од сваке сорте овде поменутог биля, узме се добре две шаке, мете се у едну

поредку крпу која се усуче, па се потом на ед-
ной даски добро стуче, док сок неизиђе. Од
тога сока пол чаше валя нацедити и болестни-
ку дати да попије; а оно стучено билъ за облог
(Umschlag) на ранну употребити. — Као што
сам већ едном рекао, гледао сам на са'т, како
е по истеченію осам сати Мађар на ливаду оти-
шао и опет косіо.

Едном уеде едног коня (gerbonas) смук.
То е такова змія, која нарочито од птица живи
и задржава се у панѣви гди е близу шума. Она
човека врло радо напаствуе, па и трчи за њим.
Смук (дрволаз) е по леђи сив, а одоздо жут;
мале главе и бѣли не лако опазљиви ушію.
Кад за ким скаче само звижди. Ова е змія код
нас најлюћа и најопаснія. Напоменутом коню
даде се гореописани лек, и други дан е већ
возіо; чему се е свет чудіо.

Шкорпион, штипавац (der Scorpion,
scorpio scorpeus).

Шкорпије имаю осам очію и то на свакој
страни по три а на леђи два; осам дугачки но-
гу и две подугачке тестерице на глави, кое су
налик рачіим већим ногама, и ове им служе за
ватанѣ и држанѣ њиног лова, кои се из мува
и различни црвића состои. Шкорпије су доста
на рака налик. Има и мали и велики шкорпија
и наоде се по цѣлом свѣту. Живе у топлим
предѣлима, на влажним мѣстима, у пукотинама,

кулама и зидинама, под каменѣм и особито на нечистим мѣстима. Различне су бое. Има и њбѣли, црвенкасто-црни, црвени и угасити. Према да има шкорпија без репа и жа'оке — боде —; ништа манѣ ипак већа част има дугачак реп и на краю страшну боду — жаоку — е коіом тако јако убости могу да е кадкад и сам живот у опасности.

Како треба убод — жа'оку — шкорпије
излечити.

Далматинци и Талијанци против убода — жаоке — шкорпијине, употребљавају зейтин од исте зверке овако приуготовљен. Наљу у едно стакло зейтина, потрпају неколико живи шкорпија у њга и с тим зейтином потом онага, кога шкорпија убоде мажу, од чега се савршено излечи. Њки опет, ако шкорпија кога убоде, одма ту шкорпију разгњече и на рану привію и тако се излечи.

ГЛАВА XXIV.

Начин леченя отечени ја (мошница)

Из више узрока могу ја човеку отећи. Кад се гди удари, кад с висине падне и тому подобно. Ако е оток на јаи знаменит, онда одма треба крпу у ледену воду умакати и више пута облагати. Могу се такође 5 — 6 пјавица

на мошнице метнути и ямачно ће одма болъ бити. Ледене облоге полезне су такође кад се човек подобно на руки, ноги и леђи убіе, као што сам већ код „убоя“ навео. Отечене мошнице, нипошто се несмеду ракіом, сирѣтом и врелом водом парити.

ГЛАВА XXV.

Килавац.

Више пута детету пунак велики постане и то неатносоју и немарносоју матере, која свое дѣте гдигођ остави да се дере и плаче и тако несрећом гдигођ упадне, опоница пукне и ето несреће; древо изиђе или дроб у кесу (мошнице) спадне, и сирото дете из немарности отца а особито матере свое, постане килаво. У таквом случаю неће родитељи да траже вештог лѣкара, кои ће дати начинити ону справу да се дѣте сирото извида или да му бар од дана на дан киле манѣ постану, него се обично напусти и занемари и тако после по готову нема више никакве помоћи. Дѣте кое киле добије, може се оном справом т. е. носећи неки каиш око себе, излечити. Код одрастли люди или жена, кое ове киле макар на кои начин добию, неможе се са свим излечити, него се само у толико помоћи може, да га неболи и да радити може и то ако одма савѣт лѣкара послуша иначе сва су друга средства узалудна.

Велики пупак.

Ово е сажалена вредно код бабица, кое незнаю пупак одрезати, већ га одвише дугачак оставе и тако кад дѣте израсте пупак му велики постане. Наш простак особито сироман, обично дебелу кошуљу носи и тако у лето кад ради, озној се и пупак га сврби, а он га разчеше и ране на нѣму постану; кое сам моим очима гледао.

Нешто од бабица.

Ј сам први 1816. год. из любви к моме роду више као народни човек него као лѣкар у окруж. Баковачком и Веровитичком с великим трудом и муком бабице увео а и најпотребитија обавешѣња код породе, како се свака бабица владати има, под именом: „Упућена помоћи за пород“ саставио. До неког времена био е мой труд полезан, но после неколико година старе бабице изумреше, а друге на нѣино мѣсто поглавари нехтеше примати и тако престадоше. Жали Бог оног великог труда и мое добре вољ! —

ГЛАВА XXVI.

Камен или пескоболя.

Овой болји су више мушки него женске подвргнуте. Она произлази од мутне пишаће

за кою би лако помислити могао да е друго какво тециво. Од оваке се пишаће саюзе нѣке частице и с временом се у камен претворе, кои велику болю сваком, кои га добіе задае, а редко се кад помоћи може. Само одма у почетку како се осети та боля, може се помоћи и то са овим средством.

Пробитачно средство против камена или пескоболѣ.

1-во Ситно изсећи трета две кашике бела лука пред млади месец на 8 — 10 дана раніе, потом тай лукац у едно стакло од сатлика — литре — с ракіом, кромпирачом, добром комовицом и лютим шљивовицом напунѣно, помешати и најманѣ 48 сати на сунцу оставити. Болестник пак треба од тако приуготовлѣног средства сваки пут пред млади месец по одну чашицу, без да лукац с ракіом меша, ние, и тако еднако пред млади месец поступа док се од трпеће болѣ не ослободи.

2-го Пупольци од дуда ако се брижљиво у пролеће поберу, осуше и у прах сатру, потом се тай прах у одной чаши с белим добрим вином напунѣной, саспе и добро измеша, могу помоћи, ако болестник сваки 9 дана тога зачина по одну чашу поіе.

ГЛАВА XXVII.

Гљиве у устима.

Ова боля код новопорођени обично долази и не тако опасна и погибелна. Код већи и одраствени особа пак веома е опасна и погибелна; зато е свакојако од потребе помоћ лѣкара. До долазска лѣкара, противу те болести, треба ово употребљавати: Узети треба жалѣе и у црном вину скувати, па с тим или другим чајовима — теовима — непрестано уста испирати. Неузможе ли то сам болестник чинити, онда треба когођ од укућана да му уста, везавши на пругић парче платна, непрестано пере, ер док лѣкар дође могу се гљиве по човеку разићи.

Гљиве у усти код дѣце.

Више пута се види у усти или на езику детета, нешто бело као кукурузно зрно израстено тако, да се мало по мало ова гљива састане, од кое дѣца немогу ести и јако їй боли. У таквом случаю паметна мати зайста ће лек свом детету тражити, ако жели да їој дете не умре и да не плаче. Не то баш основано, као што се у обште мисли, да свако дѣте имати мора, него су слѣдства од киселине у усти и желудцу, која се обично укажу, кад матере или дојкињѣ пугте децу на прсима за-

спати. Ако та боля и ніє убиточна, опет зато деца постану немирна, немогу како треба ни сисати и суше се, ер су обично онда изнутра желудац и црева обтерећена и опоганѣна, кое слабой деци и убиточно бити може.

Лек е за гљиве у усти сасвим прост.

Найболѣ е нека мати чистога меда тражи; такови у пол чаше колико едан лешњик ситна сланца помѣша и с тим 3 — 5 пута на дан с добро китнастим перетом детету уста маже. Небуде ли од тога за некоико дана помоћи, онда валя одма лѣкара тражити и позвати, да он ту болю испита и нуждна лѣковита средства употреби.

Догодили се да когођ добіє гљиве на руци или ноги, од чега лакат или колено отекне и жиле се тако укруте да се исправити неможе, нетреба у таком случаю да се на коекакве женске врачаріє ослоне, него одма треба лѣкара позвати и за совѣт питати.

ГЛАВА XXVIII.

Сувоболя т. е. мршавост.

Мршавост или сувоболя, то е она болест, када човек имаюћи сва потребна средства за издржаванѣ свога тѣла, ништа манѣ опада, гине и суши се. Ова е болест код малене дѣце са

свим обична. Код велики особа ова болест више пута по неколико година трае. Овакови не треба никад да се жене. Човек у овој болести мора се здраво чувати; ер су сви скоро лекови узалудни, и зато ела колико е могуће мораю боля и питателнѣя узимати. Особито е потребно движеніе тѣлесно, док се одвише зноити непочне. Особито се мора чувати да желудкац не препуни и неоптерети. У осталом добро е такови болестник да пије сурутку и еде кисело млеко, но ако га то яко напoлѣ протера, онда и то мора изоставити. Такођер кукуруз на познати начин кувати и пити и иначе се добро од свега што шкоди чувати, дае надежду опоравлѣнѣя здравля.

Мршаво дѣте.

Мало дѣте највише од нечистоте, слабог ела и многог ждеранѣя, мршаво изгледа тако, да се само кост и кожа на нѣму види. То бива због немарности и незнањѣя материног, од чега млога сирота дѣца и угину. Свака мати, која жели свое дѣте здраво имати, треба да га сваки дан купа, умѣрено и паметно рани, пак ће іој дѣте свагда здраво и весело изгледати. Неваля детету много давати да еде, као што обично просте жене и хуре матере мисле, кое тако чинивши, дѣцу свою іош у горе и жалостніе станѣ здравля доводе. Особито новопорођено дѣте треба чувати од ела и то густог,

кое се единствено на житко — редко — ело обучавати мора. О свему овоме доволно сам искуства имао.

ГЛАВА XXIX.

Немоћност пишаня.

Често се догађа да овом ил' оном мокраћа стане. У таквом случаю има се таки воде угреяти, у кою болестник треба одма да уђе и вода да га преко пупка прелие. После тога ланено семе една шака, почем се ситно истуче, нека се скува, кроз врну процѣди и често болестнику дае да пије. Неможе ли се ланено сѣме добити, може се болестнику и кисело млеко и то оно, кое е масније давати. Са овим сам средствама доста пути код наши простака велике помоћи чинио. Догоди ли се да болестник од горнѣг употребљѣна лека, за 24 сата неби воду пустио, онда валя одма лѣкара тражити. Може се такође и оно средство, кое сам код „камена или пескоболѣ“; казао, покушавати.

ГЛАВА XXX.

Брзо опаданѣ косе.

Плава коса више а црна манѣ опада. Код свию кои у младости свою косу губе, обич-

но ніе други узрок, него што ютром чим из постелѣ устану, свой образ и главу леденом водом квасе и перу. Гологлаво оданѣ такођер шкоди. Зато обое то чим пре треба оставити. Плавн коса човек, коме е опадати почела, добро е кад-кад с белим вином поради нѣног подкрепленя квасити. Црне косе пак, црно вино крепи.

Маст за растенѣ косе на глави.

За ту потребу треба купити две воловске или кравлѣ ноге, дати їй добро изразбіяти и по том у лонац барем три сата да се куваю оставити. Кад буде готово, онда се скине она маст, помеша се с едном олбом доброг вина и у едной се чинїи читав едан сат мути. После тога треба смешати овчїег фришког масла и свиньске масти и све то заедно пол' са'та мешати. Када буде добро измешано онда се дода мирисав какав зейтин од чега добїе маст — или помада — мирис. Она се успе у какву лимену т. е. плехану кутїю и свагда се на ладном мѣсту чува и држи.

Кои буде с реченом помадом двапут преко неделѣ косу свою до коже мазао, томе ће постати густа и неће више опадати.

ГЛАВА XXXI.

Ушльивац или вашльивац.

Она такође долази од нечистоће, како код мале дѣце тако и код матори люди и жена.

Са чистоћом мора се истребити. Косу ваља до главе острићи. Кад се свињска маст са истученим семеном од першуна добро измеша, онда треба главу с тим мазати, од чега ће уши — ваши — напољ бѣжати. Такођер неће шкодити ако се од белог или црног лука сок кроз крпу процеди и с њим глава маже тако, да до саме коже продре и то треба 2 — 4 пута чинити. Напоследку, не само код дѣце него и люди и жена веома ће добро бити да се у таквом случају добрим и лутим винским сирћетом коса кваси и по том, добро чешља; од чега ће се снажити и врло ће полезно и пробитачно средство против гњида, бити.



LXXXI

Умјетност и наука
Овај труд је одређен да послужи као
руководство и помоћ приликом

О Д С Ъ К И.

ГЛАВА I.

Корист кристираня.

Кристир заузима прво мѣсто у обичним кућним лѣковима и редко ће се која кућа наћи, да неби знала шта е све за кристир потребно. Обичном кристиру ништа друго нетреба, него две кашике зейтина толико титрице (*gamilice*) или од бзове цвѣта све то заедно скувати и процедити и едну кашику соли додати. За малу дѣцу од свега овога у половину употребити валя, само што се у том случаю мѣсто соли толико шећера додати мора.

Начин кристираня.

У таковом случаю најболѣ е употребити шприцальку. Ни една кућа неби требало да са шприцальком оскудѣва. Особито би нужно и од велике ползе било, кад би се у свакој об-

штини по една шприцалька наодила, и онда кристир се може од сваког лако употребити. Болестник треба на десну страну да легне па му се онда полагаано намазана са зейтином цевчица у стражниѣ црево увуче, левом се руком цевчица држи а десном се притиск изврши.

ГЛАВА II.

Піявице у обште.

Піявица (*hirudo medicinalis*, *der Blutigel*) є онай црв, кои у текућим водама и барама живи и на сваку се животињу одма привати, коя само црвену врућу крв има. Кад се на човека са свим прилепи, нетреба є дирати, ер могу остати нѣни зуби у рани и страшан бол причинити. Како се пак посу са соли или се с ракіом почну брисати, одма поодпадаю. Оне су највише зато полезне, што влочесту и покварену човечію крв сисаю. Піявица има од две феле — сорте —, прави и тако звани коньски піявица. Код човека се само праве употребљаю. Она се од коньске піявице разликує, што има по леђи шест жућкасти пруга (*Streifen*) са црнкастим бодицама (*Punkten*), што є по трбуу тавносивна (*Dunkaelgrao*) и што црне млазове (*Flecke*) оздо показує. —

Коньска піявица има знамениту величину од праве піявице. Она є по леђи црня, стране су іој жуте и изгледа по трбуу укаляно

зелено-жута. Ова гди се увати начини страшну и опасну рану. Праве пиявице, које су полезне, особито у пролеће у снажним песковитим потоцима треба ватати. Кад се при свршетку лета ватају, немогу чинити ону ползу као оне, које су у пролеће ватане.

Одржанѣ и негованѣ пиявица.

Пиявице се дуго време могу држати, ако се по слѣдуюћем начину поступало буде. 1-во Метну се уваћене пиявице у едан суд стаклени или земляни, кои се одозго с платном покріе и добро увеже. 2-го На дно суда, метне се за два прста дебљине чистог песка и суд се више од полак с фришком текућом водом напуни, која се сваки 2 — 4 дана особито лѣти, мѣняти мора. 3-ће Од пиявица у суду начинѣне бале или слине, несмеду се на полѣ вадити, ер ѣ пиявицама шкодити. 4-то Догоди ли се да која пиявица у суду угине, такову одма валя на полѣ вадити, да неби и остале отровала. Из различни вода пиявице, најболѣ е и у различне судове раздѣлити, ер се често догоди да е поедина болестна од које би се и остале поболѣти могле.

Метанѣ пиявица.

Пиявице имаю вредност пред „пуштанѣм крви“ и „метанѣм купица“. Метанѣ пиявица

код разни болести у найновіе е време с пол-
вом употреблявано. Пиявице су дакле од ве-
лике користи, а не свагда. Наши простаці вео-
ма греше кад без знаня лѣкарског пиявице на
ноге и руке међу, па кад им ноге руке и трбу
отече, онда траже од лѣкара помоћи. Много
пуштанѣ крви без одобрена лѣкара повлачи за
собом водену болест, ер е познато да е у крви
живот и снага сваког човека, кою кад почне
несмислено расипати врло лако може себи пре
времена смрт задати. Найболѣ пиявице онда
приваћаю за тѣло човечіе, кад се кожа на оном
мѣсту гди ће се пиявице ставити, добро опере
и мало протре да оно мѣсто поцрвени.

ГЛАВА III.

Пуштанѣ крви.

Пуштати крв код нѣки болестни може по-
лезно бити, али е напротив код гдѣкои врло
шкодливо и опасно. Наши простаці се нима-
ло на то необзиру, него како кога што заболи
одма пуштанѣ крви као најпрече средство ос-
лобођеня болести употребляваю и врло често
биваю одтуд зла слѣдства. Наш е простак не-
маран и неће да слуша што му лѣкар каже, ер
на лѣкарницу ништа недржи нити е почитуе,
него што му бабе и коекакве жентурине кажу
и препоруче, то веруе и испуњава, и тако на-
валично сам себе често убія.

ГЛАВА IV.

Метанъ купица.

Купице (рог, Schörpkopf) су непремѣнно од мале користи, али е наш простак научен на нѣи, па ако иѣ бар сваке друге године не метне, он за цело држи да ће умрети. Како га крста и око врата што заболи, одма говори: „дошло е време да се купице (рогови) меѣу.“ Ако неможе у том код лѣкара помоћи наѣи, а он онда иде ономе, кои се с тим бави, те му оваѣ по 6 — 8 купица мете било како му драго. О простаче мили селяче! прими савѣт мой а послушай моя упуѣненя, коя сам ти на кратко но ясно у овом моме дѣлцу казао и само за твою корист говоріо, као искрени пріятель и любитель човечества!

О Д С Ъ К Ш.

Кратко природно описаніє.

Мили Селяче!

Ова растѣнія и биля за лѣкове, сваки би вредан и трудолюбив домаћин у свое време могао набавити, суво чувати и бар гдикое у своіой башчи држати, и свагда у потребном догађаю на ползу имати. Ова су биля и растѣнія у сваком случаю користна, зато неби требало да ни едно село, особито гди нема лѣкара и лѣкарнице, оскудѣва. Из преднаведени узрока ставлям ти пред очи природно описаніє овога биля и растѣнія, надаюћи се да ћеш се са свима болѣ упознати и на већу асну и корист своју употребити.

Природно описаніє

Биля и растѣнія у овом лѣкарском дѣлу нађеног, од Кр. Јос. Веселика свештеника Ђаковачке Бискупіє.

Абда, или абдика (l. sambucus ebulus, n. Abttich) расте обично на влажним мѣстима, свое

жиле обично далеко око себе пушта. Цвѣт е у абде сасвим бео, а плод е црл. Од бобица кад већ буду зреле, обично у славоніи месеца Септембра нѣки се пекмез кува, кои е за оне лековит, кои тешко мокре, тешку столицу имаю или се тешко зное. Цвѣт и лишће од абде кувано, добро е од костоболѣ.

Бадем (*Amygdalus communis*; н. Mandel) гдекои има сладку а гдекои горку коштицу. У башчама обично се наоди од две врсте бадема као: проста (*Amygdalus communis*) и трновита бодљикава; овај се као урес само поради ранога цвѣта негуе и употребљава се код остали на мѣсто бобице. Сладки бадем *Amygdalus dulcis*) веома пита и рани тѣло, али е тежак. Од нѣга се прави нѣки лѣковити олай. Горки е бадем (*Amygdalus amara*) не само животинњи него и човеку кад га много троши, шткодљив и нездрав.

База (зова л. *Sambucus nigra*; н. Hollunder). Я сам видіо у Славоніи Зову дебелу као најячу шљиву. Она обично расте по обалама, гаевима, по гувнима око плота и ограде и по запуштеним мѣстима. Цвѣт е од Зове сасвим бео и служи на мѣсто чая — тея — кад се скува, ер особито на зной истеруе. Кад се цвѣт бере, распростире се на редко и по таквим мѣстима гди га воздух обузима а сунце недопире. Кад се осуши, оставља се у кутію која на сувом мѣсту стояти мора. Од зрелог плода, кува се нѣки лѣковити пекмез.

Бибер (л. *pipere*; н. *Pfeffer*). Од црног е бибера плод налик ситном гроздићу, на ком зрна една покрај другог без люске, стое. Има га различног као: манџг, среднџг и највећег; белог, црног и пепелястог. Бибер се употребљава не само у ела, него е и лековит; особито е бели бибер за покварени желудац полезан, ер отвара столицу.

Бџли лук (л. *allium sativum*, н. *Knoblan*) састои се из више него 20 чешлаџва, кои су у бџле танке люске умотани. Овај е лук за нас веома полезан и лековит, ер: 1-во чува нас од прилџпчиве болести; 2-го у млеку куван и дџци на трбу ставлџн растеруе и утамануе глисте; 3-ће стучен и са зейтином помешан, меће се на отечену ногу да оток спласне; 4-то емџшан са салитром, са солю или са сирџетом тамани уши, — ваши — и други гад; и 5-то вино од нџга брзо ће ускиснути.

Бџли слез (л. *altaka officinalis*; н. *Eibisch*) расте по влажни мџсти у ладу и ливадама у себи има много бала (*Schleim*) а зато е баш веома лековит.

Боровица (л. *piniperus communis*; н. *Wachholder Krammetsbaum*) расте по шумама и каменитим брежуљцима. Не само што е мирисаво нџгово дрво за различну потребу, него е и црни плод нџгов осим корена за различне болести лековит; меће се и у ела.

Брескве (л. *amygdalus persica*; н. Pfirsiche). Има од више фели бресака, од кои се коштица лако цѣпа. Ове су много болѣ од брашнави. Различно цветаю и нису дугог вѣка. Ово во-
ђе не само да е здраво него е и лековито осо-
бито езгрѣ у коштици наодеће се.

Брез или **брезовина** (л. *betula alba*; н. Bir-
sche oder Birke) познае се по бѣлој кори. Она
може не само у влажној, него и у сувој зем-
љи напредовати и више од 130 год. живити.
Сок од брезовине лековит е за оног кои плю-
вачку с крвљу смешану избацуе.

Бундева, **тиква** (л. *cucurbita*; н. Kirbis.)
има више фели; и премда код нас добро напре-
дую, ништа мањ и код нас могу до 100 фун.
тежине нарастити. Има бундева бели, гладки,
рапави, шарени и са свим зелени и жути. Еду
се куване и печене. Особито суве бундеве за
зиму врло су пријатне за ело. Семе е од бун-
дева лековито а прави се од нѣга и нѣки
олай.

Црвени или **црни лук** (л. *allium sera*; н.
Zwiebel). Лишће му е округло и шуплѣ и у
много се ела као зачин меће. По селима ред-
ко коя кућа да га не сее. Лук изсечен кад у
бунарској води преноћи, вода иста постане ле-
ковита особито за дѣцу, коя од глиста пате.
Лековит е такођер кад се у вино скува за оне,
кои млоге бале у прсима имаю. Они могу чи-
таве главице пећи и свако јутро с каквим слад-

кишем ести. Печен се лук и на чиреве меће да пре сазру.

Црвена репа или цвекла (л. *beta rubra*; н. *gothe Rübe*) корен јој е дугачак. Може тако велика нарастити (као што сам видио) да 5 фунти тежка буде. Особито е црвена и лишће јој е големо а цвѣт зеленкаст. Кувана цвекла и потом у сирћету справљна кад се еде, чисти крв, лечи кашаљ, мекша трбу и отвора столицу.

Чемерика (л. *erythrae extanrium*; н. *Tausendguldenkraut*), обично расте по ливадама и по редким шумама, за то е сваки простак сам најлакше набавити може. Ове траве наоди се црвено-расцветане и беличасто-црвене. Она е врло горка и зато лековита, особито за грозницу.

Чешњак (л. *allium sativum*; н. *Knoblaui*.) Види бѣли лук.

Чокот (л. *witis*; н. *Weinstock*); права е отачбина нѣгова Азія од куда е најпре у Европу и то у Грчку пренешен. У Ази се наоди тако велики гроздова да се дѣте мало лако за њим сакрити може. Сок који у пролеће после резидбе из чокота тече, лековит е за болестне очи.

Чубар (л. *satureja hortensis*; н. *Rfekerkraut*) расте по башчама и по бостани; на док е још млад може се мѣсто салате ести. Кад се осуши, онда се у ела употребљава као зачин. Чу-

бар грев и крепи желудац, растеруе санъивост и несвѣт; нѣки пак с њиме и буве тераю.

Диня (л. *cucumis melo*; н. *Zuckermelone*). Добили смо е од востока, а сад расту по башчама, бостани и по полю. Кад су сасвим зреле онда су за ело добре. Има ий као ябука округли, дугулясти, пљоснати и рапави: нѣке су бѣлозелене бое, нѣке жуте а нѣке пегаве. Ђдне су мале а друге велике. Семе е од свию диня и бундева лековито.

Дулк (л. *cucurbita*; н. *Kirbis*) види бундева.

Дуд (л. *morus*; н. *Maulbeerbaum*). Од две феле има дудова у нашим краевима, т. е. бѣли и црни. Од белог дуда лишѣ радие еду свилене бубе него од црног зато, ер е мекши. Плод од дудова еде се не само од люди него и од стоке. Чешѣ израсту по стаблу од дудова нѣке гљиве, кое се од ѣурчия за боядисанѣ кожа употребљаваю.

Дуван (л. *nikotiana tabacum*, *herba nicotiana*; н. *der edle Tabak*) име му е народно по свой прилици од дувати, ер кад се пуши онда се и дува. Отачбина е нѣгова Америка. Год. 1560 први е сѣме дувана у свою отачбину послао Француски посланик Никот па се зато и зове „*nikotiana*“. Зейтин е од дувана лековит кад се умѣрено узме за блюванѣ, иначе е отров.

Гамілица, армен, бѣли цвѣт (л. *flos chamomillae*; н. *khamillen*) расте по нѣвама а особито у пољу међу житима. Ова е трава врло лековита и зато се у нѣким болестима циѣ. На стаблу има жута и мирисава дугменцета с бѣлим листићем окружена. Нѣки су јој дали име од бува трава (л. *matricaria camomilla*).

Горушица, слачица (л. *synapis*; н. *Senf*) радо расте међу усѣвом, цвѣт јој е жут, а семе не само да јој е лековито него се може и ести, кад се ситно утуче и са сладким прекуваним вином измеша.

Госпина травица (н. *Kundel kraus*) обично по башчама расти због пријатности и нѣне доброту у елу. Рано у пролеће из землѣ израсте. Цвѣт јој е плаветан.

Рен (л. *nasturcium* или *coch'earia armoracia*; н. *Kren oder Meerrettig*) радо свуда расте а особито на влажним мѣстима; има корен бео, дугачак а лист широк. Рен е врло здрав за ело, особито кад се у млеку скува или са сирѣтом начини. Опет га зато нетреба непрестанце употребљавати. Кад се рен са сирѣтом помеша на крпу растре и на плећа стави, веома е полезан од главоболѣ ер вади ватру.

Ечма (л. *hordeum vulgare*; н. *Gerste*) расте на краћем стаблу него пшеница и раж. Дивлѣг ечма се највише по Сицилији наоди. Код нѣки болести употребљава се са успѣхом.

Бзерница (л. *erythraea censaureum*; н. Tausendguldenkraut) види чемерика.

Кайсія (л. *prunus armeniaca*; н. Aprikose). Добили смо е из Азіе. Ми е сада негуємо и подижемо по башчама. Она е лековита особито нѣна коштица.

Коприва (л. *urtica*; н. Nessel, oder Brennessel) расте по башчама око плотова у корову, а особито по шљивицима. Док е млада може се за ело кувати. Корен іой е за оне, кои имаю кашаль, врло лековит.

Крушка (л. *pyrus communis*; н. Birne). Ова е воѣка дугуляета и има е врло различни фела особито код нас.

Кукуруз (л. *Zea mais*, или *fagopyrum*; н. Mais). Нѣгова е отачбина Америка. Из нѣ е распространѣн по цѣлом свету. Кад сазре жуте е боє, него се и црвеног кукуруза наоди. У многим болестима е лековит особито за кашаль.

Кукута или трусерика (л. *conium maculatum*, или *sicota vilgosa*; н. Schierling). Корен іой е налик на вретено, бѣо и меснат. Расте свуда. Цвѣт іой е бео а мирис неугодан. Она е отровна. И друга фела е кукуте под именов „*sicula vilgosa*“ отрована, која обично по води расте и кою нѣмци „Wasserschierling“ зову; но ова е против уеда змиє лѣковита.

Лан (л. *Cinum asitatissimum*; н. Flach). Стабло има мекано, округло и шуплѣ, лишѣе му

е узано, цвѣт плаветан и кад сазре на вр'у има мало дугме у ком семе стои. Лан се бар осам дана у текућој води држи, па се онда вади суши и за предиво уређуе. Од ове воде не само риба, него се и марва поболе и ометилави. Од ланеног семена цеди се олай.

Лимун (л. *citrus medica*; н. *Lemonien* oder *Citronenbaum*). По Персији и Индији и код нас поред мора сам расте. Иначе код нас овде наоди се по стакленим башчама (*Glaszhaus*). Сок му е не само полезан него и лековит.

Липа (л. *tilia*; н. *Linde*). Има више фели липа, али се све разделяю у белу и црвену липу. Цвѣт њој е жућкасто-бео, здраво мириши и на дугачким батрљицама виси. Кад цвѣта треба свака кућа нѣнога цвѣта да има, од кога прекрасан чай — теј — бива. У пролеће кад се стабло разреже и сок изађе, врло е лековит сок за оне, кои од бала у прсима пате.

Лубеница (л. *cucumis citrullus* или *cucumis pepo*; н. *Wasser Melone*). Она е нешто на диню налик, само што е у лубенице кора зелена, и средина нѣ жута, него бела, црвена ил' жућкаста. Има лист врло изрезан; врежу т. е. лозу дугачку, цвѣт жут, а семе кое е лековито, црно, црвенкасто или пепеляво. Расту по топлим предѣлима. Неке су округле, а неке дугулясте. Кора им е обично шарена.

Мајоран (л. *origanum majorana*; н. Garben-
majoran). Он се сее обично по башчама. До-
били смо га из топле климе. Цвѣт му е бео.
Меће се не само зелен, него и зрео у ела. Он
е и лѣковит.

Мак (л. *papaver somniferum*; н. Mohr). У
Персији му е и стабло и плод много већи него
код нас, но и пак и код нас доста високо рас-
те. Цвѣт му е шарено-бѣле, црвене и жућ-
касто-црне бое. Сѣме нѣгово наоди се у гла-
вицама, од кога се олај цѣди.

Мандула (л. *amygdalus communis*; н. Man-
del) види бадем.

Маслинка (л. *olea europaea*; н. Oelbaum),
расти у јужној Европи и сѣверној Африки, не-
го јој е права отачбина острово Купер на сре-
диземном мору. Спољашњи нѣн изглед, доста
на врбу наличи, само што ретко управо расте.
Цвѣт има бео, а плод зелено-црн и округло.
Од зрели се маслинака цѣди зейтин. Он е ле-
ковит и употребителан. У Смирни се люди у
време куге зейтином мажу.

Матичњак (л. *melissa officinalis*; н. Melisse)
наоди се по башчама и ниско расте; лисће му
е веома округло и мирисаво, само што не цве-
та. Код нас се с нѣговим лисћем кошнице ма-
жу. Оно е такође и лековито.

Мрква (л. *daucus carota*; н. gelbe Rube).
Она се због слатког свог корена сее и држи

се за врло здраво ело. Она е добра од каш-
ля и за суву болест.

Метвица*) коньски босиляк или коньска
метвица (л. *mentha silvestris*; н. Ross — Wald —
oder Wiesen Münze) наоди се по ливадама,
редким шумама и по башчама. Има беличаст
подугачак лист и яко мириши.

Мисирача, дулек (л. *circubita*; н. Kirbus)
види бундева.

Мурва (л. *morus*; н. Maulbescerbaum) види
ДУД.

Муштарда (л. *synapis*; н. Senf) види го-
рушица — слачица —.

Овас (л. *avena sativa*; н. Hafer) сев се по
њивама због зрна, коим се не само коньи ра-
не, него и остала животиня; а и самом човеку
може у нужди за раану бити.

Ора (л. *juglans regia*; н. Wallnussbaum).
Отачбина е нѣгова Персиа, али се сад распро-
страніо свуд по свету. Он се разделяе у ме-
ке и тврде. Ора пак у доцнѣ време из Аме-
рике у Европу донешени, под именов „juglans
nigra“ т. е. црни ора, има врло малу езгру,
коя е понавѣше за цеѣенѣ олая способна. Зре-
ли се еду, а зелени су лековити.

*) Калопер (л. *tanacetum balsamita*; н. Frau-
enmünze), он е код исти боля лековит као
и метвица.

Памук (л. *gossipium herbaceum*; н. Baumwolle). Има памука од две сорте. У едног е стабло, као и у другог зеля, мекано; а у другог е тврдо као дрво. Цвѣт му е жут. Кад у люскама подпуно сазре, онда се главице распадну обично на три стране и онда се види не само памук, него и семе, од ког се на нѣки мѣсти и олај цѣди. Сад има памука доста, не само у Ази, Африки и Америци, него и у Европи.

Папрат (л. *aspidium filix mas*; н. Wurtfarn) расти у шумама и гаѣви у ладу. Нѣгов е корен врло лековит против глиста (Bandwürmer).

Пелен (л. *artemisia absinthium*; н. Wermuth) обично расти по башчама и бостани. Лист му е бѣличаст, а цвѣт округо, не само што яко мириши, него е здраво горак. Он е у обште за човека лековит, особито пак против куге.

Першун (л. *opium petroselinum*; н. Petersilie) има корен дугачак и пун мали жилица. Он се не само због свога яког и лепог мириша отликуе, него е и лековит. Вода од першуна отвара човеку столицу, чисти му прси од бала, растеруе ветрове и т. д. Енглези много першуна посею, на после напусте овце да попасу, ер е успѣшно средство од шуге.

Пшеница (л. *triticum*; н. Weizen) има клас у ком се више од 30 зрна наоде. Има пшенице летнѣ и зимнѣ. Кад пшеница сазре, она се пожнѣ па се онда оврши, и чисто се зрно до-

біє, од чега се брашно за лебац, самелѣ. Пшеница е најглавнѣе зрно за човеческу рану.

Ротква (л. *garanus sativas*; н. *Rettig*). Има іѣ много фела. Порекло им е из Кине. Семе іѣ зре на вр'у у неким дугулястим главицама. Плод се може у свако време ести, кои е и лековит.

Рутвица (л. *ruta graveolens*; н. *Raute*) расте у южной Европи по полю. Код нас се налази по башчама и неки е зову „ситна рута“. Има іѣш едно растѣніе именов: „врѣдовац“ (л. *thalictrum flavum*; н. *gelbe Wiesenraube*) о којѣ іѣу мало ниже говорити.

Слез (л. *althaea officinalis*; н. *Eibisch*) види бели слез.

Шафран (л. *crocus sativus*; н. *Safran*), расте не само у Француской, него и по многим другим предѣлима Аустріє; ер е од давнашњи времена из источни страна у Европу донешен. Има га од две феле; пролетњи и есенњи шафран. Корен му е главичаст, жилав и пепеляве бое. Цвѣт му е као у любичице, црвено-плаветан. У средини цвѣта наоде се три жута висећа кончића, кои се шафран зову.

Шафранѣика (л. *carthamus tinctorius*; н. *Saffor oder wilder Saffran*) од горњѣг се шафрана одвая.

Шљива (л. *prunus*; н. *Zwetschke*) има много сорти као: брдаклія, тургуња, зеленяча зер-

денлія и т.д. Наша шљива има бео цвет; и по
свој прилици донешена е из Сиріе. Све су
шљиве угодне и пријатне за ело и не само си-
рове, него и суве особито кад се обаре.

Шаргарепа (л. *daucus carota*; н. *gelbe Rü-
be*) види мрква.

Титрица (л. *flos chamomillae*; н. *Kamillen*)
види камилица.

Трубеника (л. *cicuta virosa*; н. *Schi rling*)
види кукута.

Веня (л. *juniperus comunis*; н. *Wacholder*)
види боровица.

Винобой (н. *Alkermus*) наоди се не само
по опустошеним мѣстима, него и по башчама.
Расте кадшто и увисину. Бобе су му црвене
бое, а корен е особито лѣковит ер тера на блю-
ванѣ. И сув корен може полезан бити.

Винова лоза (л. *vitis vinifera*; н. *Weinstock*)
види чокот.

Вратић (л. *tanacetum vulgare*; н. *Wurt-
kraut*) наоди се обично на сувим и песковитим
мѣстима. Стабло му е високо и право; а цвѣт
му е жут. То е особити лѣк за теранѣ глиста.

Вредовац (л. *thalictum flavum*; н. *gelbe
Wiesenraute*) радо расте по ливадама; корен му
е жут, кои најпре слади а после горчи и чо-
века отвора.

Зоб (л. *avena sativa*; н. *Hafer*) види овас.

Зова (л. *sambucus nigra*; н. Hollunder) види бзова.

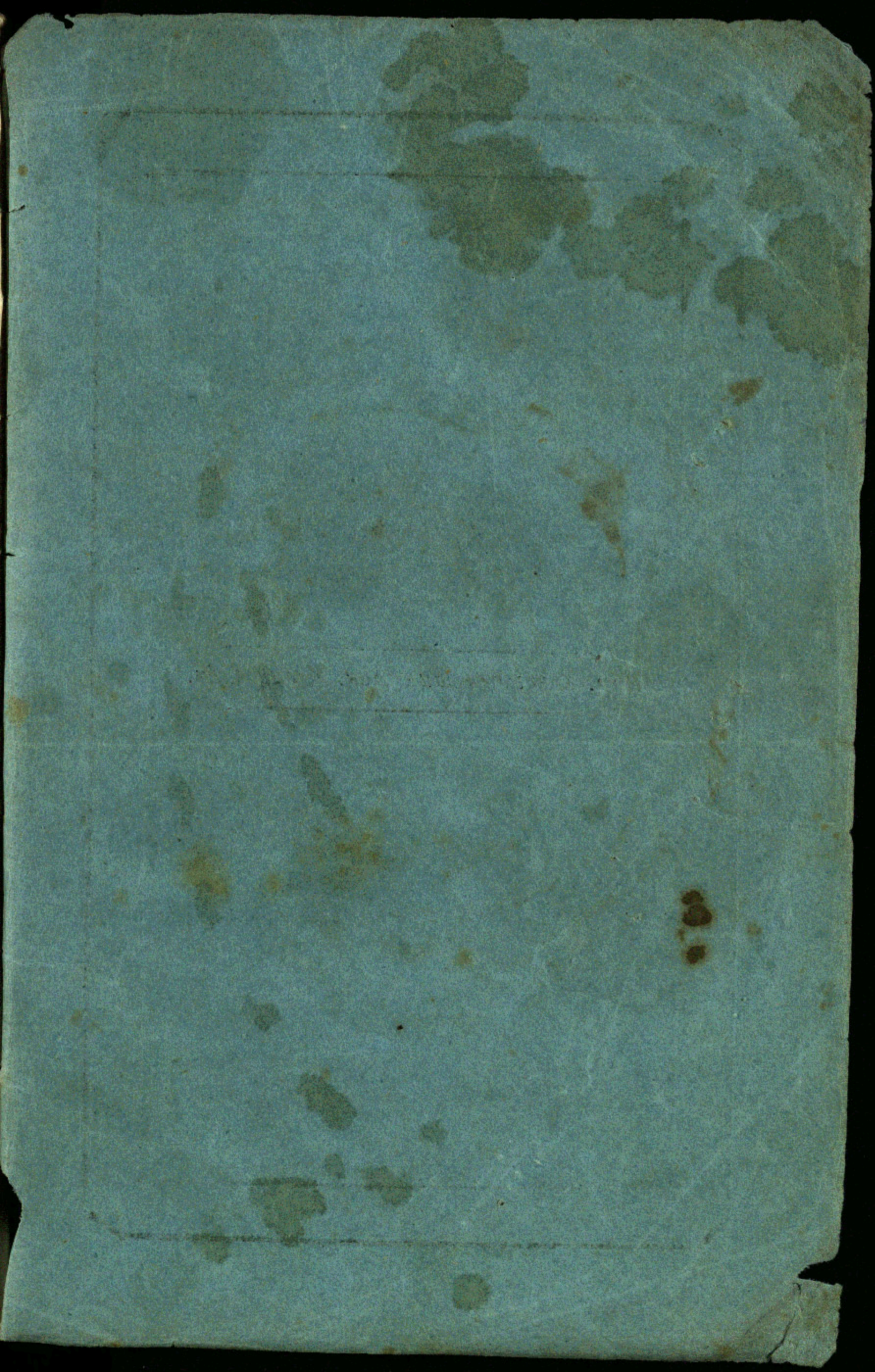
Жалфія (л. *salvia officinalis*; н. Salbey) се наоди код нас по башчама. Лишће јој е лековито за испиранѣ болестни уста и чишћенѣ зуба. Суву жалфию нѣки и за чай (Thee) употребљаваю.

Жито (л. *triticum vulgare*; н. Weitzen) види пшеница.

Жута искрица или дивљи смиљак (н. Rührkrauth) расте по њивама, а особито у край путова гди е подводно и то често у гомили 3 — 6, а негди само по едан струк 1 — 2 стопе у висину. Цвѣт му е са свим жут као трица или смиљак; лишћа е кратког но пуног, кое е читав палац дугачко а полак широко. Он е од срдоболѣ лѣковит.

Жуторепа (л. *daucus carota*; н. gelbe Rübe) види шаргарепа.





БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Рлз Срт 88. 1

Нар. Књигопечашня Дан. Медаковића.
